

Op weg naar een nieuwe identiteit

Een kwalitatief onderzoek naar het transitieproces van profvoetballers naar een nieuwe identiteit buiten de voetbalwereld

Jelle Sommen, 949675

Master Leisure Studies

Faculteit der Sociale Wetenschappen

Universiteit van Tilburg

Begeleider: dr.A.H.F.Elling

Augustus, 2008

Valkenswaard

Voorwoord

Als afsluiting van de opleiding Master Leisure Studies aan de Universiteit van Tilburg heb ik een kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar het transitieproces van profvoetballers naar een nieuwe identiteit buiten de voetbalwereld. Van jongs af aan heeft voetbal, zowel actief als passief, altijd een belangrijke rol gespeeld in mijn vrijetijdsbesteding. Deze persoonlijke affiniteit met het voetbal heeft ertoe geleid dat ik het onderzoek op de voetbalsector heb toegespitst.

Het onderzoek is gericht op de beleving van het transitieproces door ex-profvoetballers. In de literatuur is gezocht naar factoren die van invloed zijn op dit transitieproces. Aan de hand hiervan is een conceptueel model opgesteld en op basis hiervan is het onderzoek uitgevoerd.

Ik wil graag op deze plaats mijn begeleider Agnes Elling van het Mulier Instituut in Den Bosch bedanken voor haar opbouwende kritiek en ondersteuning. Haar collega, Remco Hoekman, wil ik bedanken voor de hulp bij het zoeken naar contactgegevens van ex-profvoetballers. Bovendien wil ik alle ex-profvoetballers die mee hebben geholpen aan dit onderzoek bedanken voor hun medewerking.

Ik hoop dat dit onderzoek een beter inzicht verschaft in het transitieproces en dat problemen beter kunnen worden aangepakt.

Valkenswaard, Augustus 2008

Jelle Sommen

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting	4
Inleiding	7
1 Voorwaarden en competenties voor een professionele voetballoopbaan	10
2 Op weg naar een nieuwe identiteit	12
§2.1 Determinanten van de kwaliteit van de transitie	13
§2.2 De kwaliteit van de transitie	23
3 Conceptueel model: het transitieproces	26
4 Methodologisch kader	28
5 Resultaten	32
6 Conclusie	61
§6.1 Deelvragen	61
§6.2 Onderzoeksvraag	67
§6.3 Aanbevelingen	69
§6.4 Vervolgonderzoek	70
§6.5 Tot slot	71
7 Literatuurlijst	72
8 Bijlagen	75

Samenvatting

Het leven van een profvoetballer staat voornamelijk in het teken van voetbal. Er is vaak te weinig aandacht voor het leven na het voetbal. Op het moment dat er een punt achter de actieve voetballoopbaan wordt gezet is de kans groot dat de ex-prof in een moeilijke situatie terechtkomt. De ex-prof weet niet goed wat hij wil gaan doen waardoor er problemen kunnen ontstaan. Het overgangsproces van profvoetballer naar een nieuwe identiteit buiten de voetbalwereld verloopt daarom niet altijd vlekkeloos.

In dit onderzoek zal het transitieproces van de profvoetballer naar een nieuwe arbeidsmarktpositie en sociale identiteit centraal staan. Het gaat daarbij om de achterliggende meningen, motivaties, wensen en behoeften van ex-spelers betaald voetbal. Met andere woorden, het onderzoek is gericht op de beleving van ex-profs van het transitieproces. Het doel van het onderzoek is om een beter inzicht te krijgen in het transitieproces van profvoetballers naar een nieuwe identiteit buiten de sportwereld. Op deze manier kunnen probleemgebieden beter in kaart worden gebracht en kan hier in de toekomst beter op worden ingespeeld. De onderzoeksvraag die centraal staat in deze paper luidt als volgt;

Hoe beleven profvoetballers het transitieproces van topsporter naar een nieuwe sociale identiteit en arbeidsmarktpositie en welke factoren zijn van betekenis bij dit transitieproces?

Een aantal factoren tijdens de actieve voetballoopbaan is van invloed op het transitieproces. Als een profvoetballer nog volop gemotiveerd is om zijn voetballoopbaan voort te zetten zal hij meer moeite hebben om er een punt achter te zetten. Naast deze intrinsieke motivatie is tevens de extrinsieke motivatie en de prestatiemotivatie van belang voor de overgang.

Het transitieproces van profvoetballer naar een nieuwe sociale identiteit en arbeidsmarktpositie wordt verder beïnvloed door de oorzaak die ten grondslag ligt aan het stoppen met profvoetbal. Er kan daarbij een onderscheid worden gemaakt tussen het stoppen als gevolg van een blessure, deselectie, leeftijd of het vrijwillig beëindigen van de voetballoopbaan. Daarnaast is het rolexit proces van invloed. Profvoetballers hebben vaak een eenzijdige, sociale identiteit. Het kost ze vaak moeite om deze achter zich te laten en een nieuwe sociale identiteit op te bouwen.

De mate van controle en de mate van bereidheid beïnvloeden het transitieproces. Het stoppen als gevolg van een blessure kan er voor zorgen dat de overgang moeizamer verloopt dan bij een gepland einde het geval is. De mate van controle is dan erg laag. Bovendien wil men dan vaak nog niet stoppen met het profvoetbal waardoor de mate van bereidheid laag is. Naast deze factoren die het transitieproces beïnvloeden zijn er ook hulpbronnen die de overgang beter kunnen laten verlopen. Ten eerste is er de ondersteuning. Deze kan worden onderverdeeld in persoonlijke ondersteuning, sociale ondersteuning en institutionele ondersteuning. Een tweede hulpbron is planning. Een goede voorbereiding op het leven na het voetbal zorgt voor een betere overgang. Als een profvoetballer een opleiding/cursus heeft gevolgd of werkervaring heeft opgedaan naast het voetbal zorgt dit ervoor dat hij ergens op terug kan vallen zodra hij stopt. Een andere hulpbron zijn de transfereerbare vaardigheden. Door het beoefenen van voetbal op professioneel niveau worden er vaardigheden aangeleerd die naderhand op de arbeidsmarkt bruikbaar kunnen zijn.

Er is bij dit onderzoek gebruik gemaakt van een kwalitatieve onderzoeksmethode. De doelgroep van het onderzoek betreft ex-profs, die vier jaar of langer onder contract hebben gestaan, vijf jaar of langer zijn gestopt met voetbal, de leeftijd hebben tussen de vijfendertig en vijftenzestig jaar en momenteel buiten de voetbalsector werkzaam zijn. In totaal zijn de resultaten van veertien verschillende respondenten verwerkt in het onderzoek. Er is gebruik gemaakt van semi-gestructureerde interviews. Het grootste probleem bij het onderzoek zat hem in het verkrijgen van de contactgegevens van respondenten die bereid waren om mee te werken aan het onderzoek. De interviews zelf zijn uiteindelijk probleemloos verlopen.

Uit de resultaten van de interviews komt naar voren dat, op het moment van interviewen, alle respondenten min of meer tevreden waren met de huidige arbeidsmarktpositie en sociale identiteit die ze hadden. Er werd wel bevestigd dat veel factoren die in het theoretische deel zijn behandeld van invloed zijn op het transitieproces. Een gedwongen einde van de voetbalcarrière levert op de korte termijn de meeste problemen op. Het probleem wordt veroorzaakt doordat de intrinsieke motivatie om door te gaan met profvoetbal nog sterk aanwezig is en de mate van bereidheid om te stoppen laag is. Een ander resultaat uit het onderzoek is dat de meerderheid van de respondenten naast het voetbal een opleiding/cursus hebben gevolgd of een part-time baan hadden. De meesten waren dus bewust bezig met planning. Dit besef kwam meestal pas tegen het einde van de voetballoopbaan omdat in het begin alles in het teken van het voetbal stond. Een ander resultaat is dat het binnen de

topsportcultuur van betaald voetbal organisaties (BVO's), niet normaal wordt gevonden als je naast het voetbal een opleiding volgt. Alles hoort in het teken van voetbal te staan en het leven na de voetballoopbaan zijn zorgen voor later. De begeleiding vanuit clubs is ver beneden niveau. Het sociale netwerk dat gedurende de actieve voetballoopbaan kan worden opgebouwd is een belangrijk voordeel bij het betreden van de arbeidsmarkt. De contacten uit de voetbalwereld kunnen op de korte termijn een belangrijk hulpmiddel zijn bij het zoeken naar een baan. Het imago van de ex-prof, indien positief, kan eveneens helpen bij het zoeken naar een nieuwe baan. Alle ex-profvoetballers hebben moeite met het afscheid nemen van het voetbal. Op den duur gaan ze allemaal het spelletje missen. Ze missen niet de aandacht en erkenning maar het voetbal zelf. De buitenwereld vergeet de profvoetballers snel, de ex-spelers betaald voetbal vergeten hun voetbalcarrière niet. Voor zichzelf zullen ze altijd de ex-profvoetballer blijven.

Aan de hand van de resultaten zijn er aanbevelingen gedaan aan BVO's en andere organisaties en uiteraard aan de spelers zelf. Een aantal voorbeelden hiervan zijn:

- De intensiteit van de studiebegeleiding vanuit BVO's zou moeten worden doorgetrokken. Nu is het zo dat de intensiteit daarvan naar een nulpunt zakt op het moment dat het eerste profcontract is getekend.
- Een BVO zou spelers altijd de mogelijkheid moeten geven om af te trainen.
- Spelers doen er verstandig aan om gedurende de actieve carrière bewust bezig te zijn met het opbouwen van een sociaal netwerk. Probeer contacten te onderhouden met belangrijke zakenrelaties die je later kunnen helpen.
- Probeer de situatie zo snel mogelijk te accepteren. Hoe sneller je accepteert dat je geen profvoetballer meer bent, des te makkelijker wordt de overgang naar een nieuwe identiteit.

Inleiding

Diego Armando Maradona wordt door velen beschouwd als een van de beste voetballers van de afgelopen eeuw. Zijn onnavolgbare acties en dribbels staan bij menig voetballiefhebber nog scherp op het netvlies en zullen niet snel worden vergeten. Maradona wordt gezien als de vedette die Argentinië in 1986 aan de wereldtitel heeft geholpen. Zijn tweede goal in de kwartfinale tegen Engeland van dit wereldkampioenschap waarbij hij vijf tegenstanders het nakijken gaf zal in 2002 zelfs worden bestempeld als het doelpunt van de eeuw (www.wikipedia.nl). Op clubniveau behaalt hij eveneens grote successen en hij wordt tot vandaag de dag beschouwd als het clubicoon van voetbalclubs als Napoli en Boca Juniors. Als je deze buitengewoon succesvolle voetbalcarrière in ogenschouw neemt is het des te triester als je ziet hoe zijn leven na zijn actieve voetballoopbaan is verlopen. Dit wordt gekenmerkt door negatieve publiciteit, alcohol- en drugsmisbruik en een slechte gezondheid. Maradona is van het ene extreme, een van de beste zijn, in het andere extreme terechtgekomen en heeft dit al een aantal keren bijna met zijn leven moeten bekopen.

Dit voorbeeld toont aan dat het transitieproces van profvoetballer naar een nieuwe identiteit, die niet meer voornamelijk gebaseerd is op voetbal, niet altijd probleemloos verloopt. Deze overgang kan veel onzekerheden met zich meebrengen omdat er onduidelijkheid bestaat over wat de toekomst hen te bieden heeft. De nadruk ligt tijdens de actieve voetballoopbaan voornamelijk op het leveren van prestaties en er is weinig aandacht voor het leven na het voetbal. Door de commercialisering en professionalisering van de voetbalsector leiden profvoetballers steeds meer een aangepast leven. Dit wordt gekenmerkt door economische voordelen, aandacht en sociale status en dit heeft verregaande consequenties voor hen persoonlijke en sociale identiteit (Stier, 2007). Mensen hebben over het algemeen meerdere sociale identiteiten terwijl er bij een profvoetballer vaak sprake is van een heel eenzijdige identiteit als profvoetballer. De overgang naar een nieuw te vormen identiteit wordt door verschillende factoren beïnvloed en dit complexe proces zal centraal staan in dit onderzoek. Er wordt gebruik gemaakt van de term transitieproces aangezien de overgang van profvoetballer naar een nieuw leven kan worden beschouwd als een continu proces en niet als een op zichzelf staande gebeurtenis. Het stoppen met de voetbalcarrière wordt daarbij gezien als een '*critical life event*' (Elling & Luijt, onderzoeksopzet). Het transitieproces in het onderzoek zal gericht zijn op gebeurtenissen voor, tijdens en na deze '*critical life event*'. De

term nieuwe identiteit wordt gehanteerd aangezien het onderzoek is gericht op ex-spelers betaald voetbal die momenteel buiten de sport werkzaam zijn.

Motivatie van het onderzoek

Er gaat veel geld rond in de voetbalwereld waardoor de sector van groot economisch belang is. Voetbal is mateloos populair onder de bevolking en het is niet meer weg te denken uit de maatschappij. De media aandacht voor de voetbalsector is enorm. Deze factoren zorgen ervoor dat profvoetballers een aangepast leven leiden en meestal een eenzijdige sociale identiteit als profvoetballer hebben. De overgang van topsport naar een nieuwe maatschappelijke identiteit is daardoor vaak ingrijpender in de voetbalsector dan bij andere mindere populaire sporten. Dit maakt het interessant om juist de voetbalsector onder de loep te nemen. Gedurende hun actieve carrière zijn profvoetballers gewend aan veel aandacht en is hun inkomen voornamelijk afhankelijk van het voetbal. Na het beëindigen van hun carrière is dit niet meer het geval en stort vaak hun gehele sociale systeem in. Clubs, zaakwaarnemers en sponsors verdwijnen uit hun leven en ze worden nergens meer herkend. Het transitieproces binnen de voetbalsector gaat daardoor vaak gepaard met negatieve emoties waardoor het nuttig en wetenschappelijk interessant is om het onderzoek specifiek op de voetbalsector te richten.

Centrale probleemstelling

Door middel van semi-gestructureerde interviews, met ex-spelers betaald voetbal die buiten de sport werkzaam zijn, zal er een antwoord worden geformuleerd op de volgende probleemstelling:

Hoe beleven profvoetballers het transitieproces van topsporter naar een nieuwe sociale identiteit en arbeidsmarktpositie en welke factoren zijn van betekenis bij dit transitieproces?

Doelstelling en relevantie

Het doel van het onderzoek is om een beter inzicht te krijgen in het transitieproces van profvoetballers naar een nieuwe identiteit buiten de sportwereld teneinde hier in de toekomst beter op te kunnen inspelen. De carrière overgang naar een leven buiten de voetbalwereld verloopt lang niet altijd vlekkeloos en dit kan gepaard gaan met een nieuwe manier van leven waarbinnen de ontevredenheid overheerst. Dit onderzoek draagt bij aan het creëren van meer inzicht in factoren voor positieve en negatieve transitieprocessen.

De doelstelling is zowel wetenschappelijk als maatschappelijk relevant. Er is tot op heden nog weinig wetenschappelijk gefundeerd onderzoek gedaan naar de ervaringen en belevingen van ex-profvoetballers met betrekking tot het transitieproces. Dit onderzoek zorgt voor een verdieping van de wetenschappelijke kennis op dit gebied waardoor er in de toekomst beter kan worden ingespeeld op eventuele obstakels bij de overgang naar een nieuwe maatschappelijke identiteit.

Op maatschappelijk vlak is dit onderzoek relevant omdat werkloosheid een veelbesproken onderwerp is. Het onderzoek zorgt ervoor dat specifieke probleemgebieden met betrekking tot het transitieproces beter in beeld kunnen worden gebracht. Interventies kunnen daardoor doelgerichter en beter worden uitgevoerd wat uiteindelijk kan zorgen voor een lagere werkloosheid onder ex-profvoetballers.

Opdrachtgever

De opdrachtgever van het onderzoek is het Mulierinstituut in Den Bosch. Dit is een organisatie die zich richt op sociaalwetenschappelijk sportonderzoek. Het Mulierinstituut onderzoekt, evalueert en adviseert in opdracht van overheden en organisaties in sport (www.mulierinstituut.nl).

Opbouw

In het eerste hoofdstuk zullen de voorwaarden en motieven voor een professionele voetballoopbaan worden beschreven. In het tweede hoofdstuk wordt de weg naar een nieuwe identiteit behandeld. Vervolgens wordt in hoofdstuk drie het conceptuele model uitgelegd waarna in hoofdstuk vier het methodologische kader aan bod komt. Hoofdstuk vijf bestaat uit de beschrijving van de resultaten en in hoofdstuk zes zal tot slot de conclusie van het onderzoek centraal staan.

1 Voorwaarden en motieven voor een professionele voetballoopbaan

De eisen die worden gesteld aan profvoetballers zijn hoog en hun leven is gericht op het constant leveren van prestaties. Dit hoofdstuk is gericht op de voorwaarden en motieven voor een professionele voetballoopbaan. Van Yperen (2004) maakt een onderscheid tussen drie verschillende determinanten die van invloed zijn op het presteren op topniveau. De eerste determinant die aan bod komt zijn de capaciteiten. Als iemand op topsportniveau wil geraken, zal hij over het nodige talent moeten beschikken. Murphy (1995) sluit zich hierbij aan door te stellen dat topsporters in staat moeten zijn om het niveau aan te kunnen. Een voetballer moet de beschikking hebben over specifieke vaardigheden, ervaring, voetbalinzicht, mentale eigenschappen en bepaalde fysieke kenmerken om zo op te vallen tussen het grote aanbod van talentvolle voetballers. Hij moet een goede discipline hebben, zich vol overgave geven voor de sport en de wil hebben om offers te brengen voor het voetbal (Holt & Dunn, 2004).

Veerkracht is een andere belangrijke eigenschap. Het leven van een profvoetballer gaat niet alleen maar over rozen en iedereen zal te maken krijgen met tegenslagen. Voetballers moeten daarom over de vaardigheid beschikken om hier goed mee om te kunnen gaan en niet bij de eerste de beste tegenslag het hoofd laten hangen. Al deze eigenschappen zijn deels aan te leren in de loop der jaren maar zijn tevens voor een groot deel genetisch bepaald. Voetballers moeten over de juiste combinatie van deze vaardigheden beschikken om door te breken, met alleen talent kom je er niet in de harde voetbalwereld.

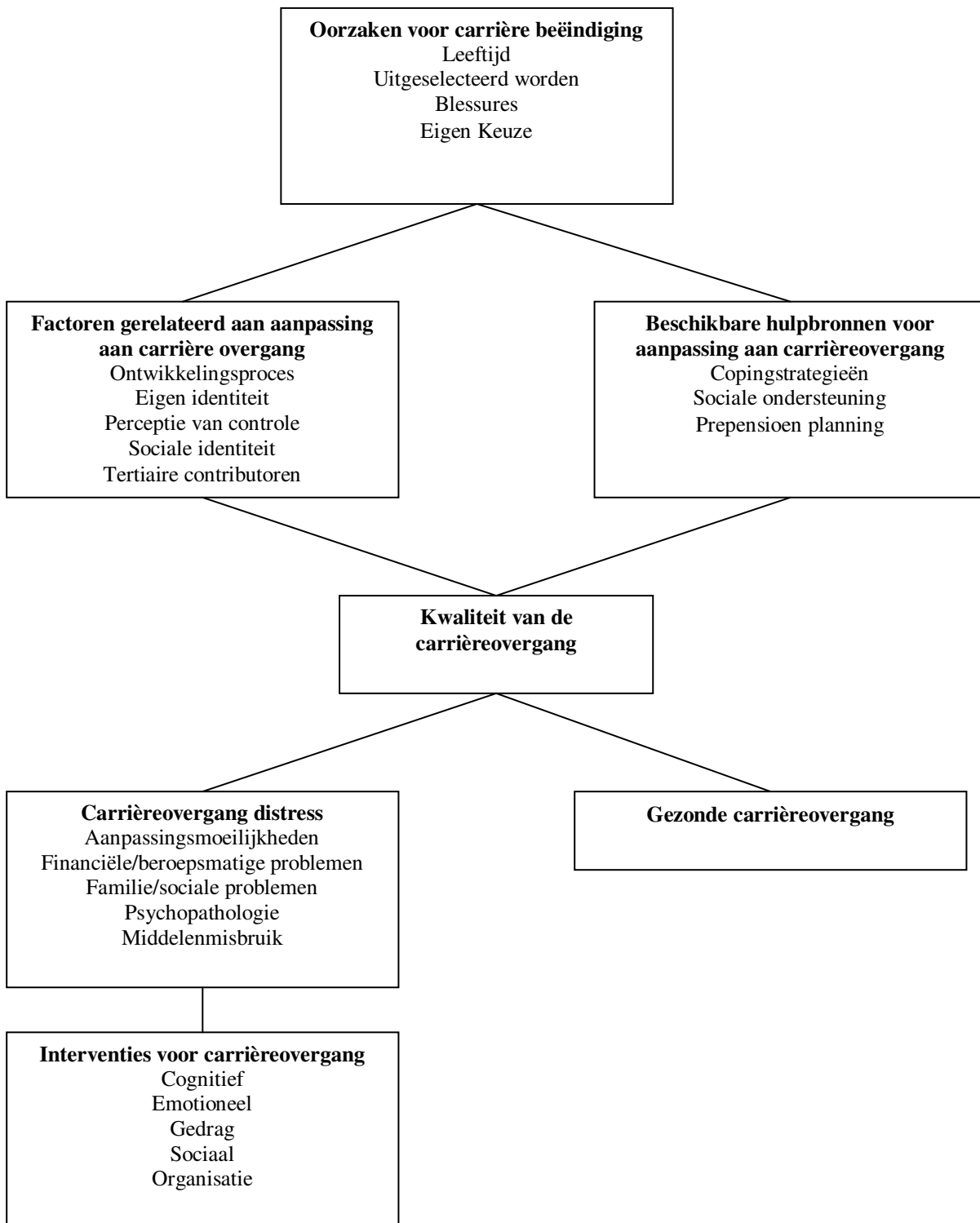
De tweede determinant is volgens van Yperen (2004) dat voetballers de gelegenheid moeten krijgen om hun capaciteiten te ontwikkelen en te kunnen tonen. Materiële omgevingsfactoren zoals financiële en technische ondersteuning, goed materiaal en de aanwezigheid van goede faciliteiten bepalen of de capaciteiten van een voetballer goed tot uitdrukking kunnen komen. Een goed voorbeeld om het belang van de gelegenheid aan te tonen is terug te vinden in de Braziliaanse sloppenwijken. Veel straatvoetballers hebben daar het benodigde talent om door te breken maar door de erbarmelijke omstandigheden krijgen ze daar niet de gelegenheid voor. Naast deze materiële omgevingsfactoren zijn de immateriële omgevingsfactoren eveneens van belang. Hier valt de sociale steun onder van vrienden, familie en medespelers. Veel steun van de directe omgeving beïnvloedt het succes in de voetballerij op een positieve manier (Holt & Dunn, 2004).

De laatste determinant en tevens de meest interessante voor dit onderzoek betreft de motivatie. De persoonlijkheid bepaalt voor een groot deel de motivatie van een voetballer en veel onderliggende factoren die hier verantwoordelijk voor zijn kunnen goed gebruikt worden in het leven na de topsport. Een eerste onderdeel van de motivatie is de sterkte van de prestatiemotivatie van een profvoetballer. Dit is afhankelijk van de gerichtheid op een goed resultaat en de wil om uit blinken ten opzichte van de rest. Een voetballer wil zijn vaardigheden verbeteren en tonen aan de rest (Murphy, 1995). Deze vorm van motiveren zorgt ervoor dat voetballers te allen tijde streven naar persoonlijke groei en ontwikkeling. Het zorgt ervoor dat ze leergierig zijn om hun capaciteiten te verbeteren.

Twee andere aspecten die onder motivatie vallen zijn de intrinsieke en extrinsieke motivatie. De intrinsieke motivatie heeft vooral te maken met de passie voor de sport en de wil om te winnen. De intrinsieke motivatie is bepalend voor de drive om te presteren (Murphy, 1995). Een competentie die onder de intrinsieke motivatie valt is de overtuiging van de topsporter (Holt & Dunn, 2004). Een aspect van de overtuiging is dat een voetballer er alles aan doet om gestelde doelen te bereiken. De extrinsieke motivatie is gericht op de externe bijkomstigheden van de sport zoals status en geld. De sportmotivatie bestaat in de meeste gevallen uit een combinatie van beide.

2 Op weg naar een nieuwe identiteit

Er komt een moment waarop iedere profvoetballer een punt achter zijn actieve voetbalcarrière moet zetten. De manier waarop deze overgang plaatsvindt en de kwaliteit ervan zijn in het volgende model uitgewerkt.

Figuur 3.1 De kwaliteit van de carrièreovergang (Ogilvie & Taylor, 2001, p. 481)

§2.1 Determinanten van de kwaliteit van de transitie

Oorzaken

In het model van Ogilvie en Taylor (2001) worden vier verschillende oorzaken aangehaald voor het beëindigen van een topsportcarrière. Dit zijn achtereenvolgens de leeftijd, deselectie, vrijwillige keuze of het oplopen van een blessure. Deze vier structurele oorzaken worden tevens door Murphy (1995) genoemd. Het ouder worden van topsporters gaat gepaard met het onvermijdelijke proces van de afname van de topsport vaardigheden en eigenschappen. Er komt hierdoor een moment in iedere topsportcarrière waarop men niet meer mee kan komen op het vereiste niveau en er een punt achter de carrière wordt gezet. Een andere oorzaak is wanneer een voetballer niet meer geselecteerd wordt waardoor zijn contract niet meer wordt verlengd. De voetballer beschikt niet meer over genoeg vaardigheden of heeft niet genoeg progressie geboekt waardoor de carrière noodgedwongen moet worden beëindigd. Dit kan zowel in een vroeg stadium het geval zijn, bij jonge talenten, als in een later stadium bij de wat oudere topsporters. Een andere structurele factor uit het model is dat er vrijwillig gekozen wordt voor het beëindigen van de carrière, de intrinsieke motivatie neemt af. De verwachte voordelen van andere levensactiviteiten zijn daarbij sterker dan de voordelen van de huidige carrière (Murphy, 1995). De vierde en laatste structurele oorzaak uit het model die zorgt voor een ongepland en plotseling einde van een sportcarrière is het oplopen van een blessure.

Zoals in het model naar voren komt beïnvloeden de oorzaken indirect de kwaliteit van de carrière overgang. Dit komt doordat de reactie van een topsporter op de ontstane situatie van groter belang is dan de reden voor de carrière beëindiging. De oorzaken voor de carrière beëindiging hebben wel direct hun invloed op de factoren gerelateerd aan de aanpassing van de carrière overgang en op de beschikbare hulpbronnen voor de aanpassing van de carrière overgang.

Factoren gerelateerd aan de aanpassing aan de carrière overgang

Ogilvie & Taylor (2001) maken een onderscheid tussen vijf verschillende factoren gerelateerd aan de carrièreovergang. Dit zijn de sociale identiteit, de eigen identiteit, de perceptie van controle, het ontwikkelingsproces en de tertiaire contributoren. De eerste hoofdfactor die aan bod komt is de sociale identiteit. De sociale identiteit is de kennis van een persoon dat hij of zij behoort tot een bepaalde sociale groep of categorie. Deze sociale groep bestaat uit individuen met dezelfde sociale identiteiten of uit individuen die zichzelf zien als leden van

dezelfde sociale categorie (Stets & Burke, 2000). Het is dus een collectief van mensen. Er kan bij de sociale identiteit een onderscheid worden gemaakt tussen een algemeen beeld en een persoonlijk beeld van de sociale identiteit. Het persoonlijke beeld is de eigen toegekende sociale identiteit van een persoon. Het gaat daarbij om de groepen waartoe de profvoetballer zichzelf rekent. De profvoetballer rekent zichzelf daarbij tot verschillende sociale groepen. Naast profvoetballer is hij bijvoorbeeld ook vader van zijn gezin. Hij probeert daarbij te voldoen aan de verwachtingen die de verschillende sociale groepen met zich meebrengen. Personen identificeren hun gedrag aan de hand van de groepen waar ze toe behoren. Het algemene beeld heeft betrekking op de sociale identiteit zoals deze door buitenstaanders aan een persoon wordt toegewezen. Deze kan dus afwijken van het persoonlijke beeld van de sociale identiteit. Voor profvoetballers geldt dat ze vaak een specifieke, veelal eenzijdige, sociale of persoonlijke identiteit hebben. Tijdens hun actieve loopbaan krijgen ze het label profvoetballer om en hier dienen ze zich naar te gedragen. Ze krijgen veel aandacht en komen regelmatig in het nieuws, hun identiteit en status worden hierdoor in belangrijke mate beïnvloed. Op het moment dat de topsportcarrière wordt beëindigd raakt men deze status snel kwijt. Het stoppen met profvoetbal gaat gepaard met een verandering van de sociale identiteit. Op het moment dat de sportcarrière ten einde komt wordt de sociale identiteit van de ex-profvoetballer gevormd door de nieuwe sociale positie die hij inneemt. Dit is van invloed op de kwaliteit van de carrièreovergang en een eventuele nieuwe carrière. De ene topsporter heeft meer moeite met het kwijtraken van deze sportidentiteit dan de andere. Topsporters zijn gewend om een bepaalde rol aan te nemen zoals deze vereist is binnen de topsportwereld. Vaak hebben ze daardoor beperkte capaciteiten en aanpassingsproblemen om andere rollen aan te nemen na het einde van hun carrière.

Fuchs Ebaugh in (Stier, 2007) beschrijft in dit verband de carriërovergang als een 'rol-exit' proces: 'Het proces van het losmaken van een rol die centraal staat bij iemands eigen identiteit en het opnieuw vestigen van een identiteit in een nieuwe rol, waarbij beïnvloed worden door de oude rol kan worden aangeduid met de term rol-exit proces' (p.100). Hij ziet het als een unieke sociale ontwikkeling waarbij vier fasen worden doorlopen. Dit zijn achtereenvolgens en in chronologische volgorde de eerste twijfels, het zoeken en het afwegen van verschillende alternatieven, het omslagpunt (de beslissing om een punt achter de carrière te zetten) en het vestigen van een ex-rol identiteit. Gedurende iedere fase wordt de topsporter gedwongen om keuzes te maken die van invloed zijn op zijn leven en carrière en die implicaties hebben voor zijn verschillende identiteiten en rollen die hij aanneemt. Bij het einde van de topsportcarrière

moet worden omgegaan met nieuwe rolverwachtingen, een nieuwe levensstijl en men moet een verlies van sociale status kunnen accepteren.

'Role residue' is een probleem waar topsporters mee te maken kunnen krijgen. Dit houdt in dat mensen nog steeds verwachtingen hebben van ex-topsporters die zijn gebaseerd op de oude rol die ze hadden in een andere sociale structuur. Ze worden nog steeds gezien als topsporters met de daarbij door de media geconstrueerde sociale identiteit. De oude topsportidentiteit hangt als het ware als een schaduw over hun nieuwe leven. Hierdoor worden ze gedwongen om te kunnen omgaan met reacties gericht op wie ze waren en wie ze nu zijn. Vanuit het perspectief van de sporter zorgt het identiteitsprobleem ervoor dat men van de ene kant nog steeds de aandacht en erkenning wil die hoort bij de oude topsportidentiteit terwijl men van de andere kant afstand wil nemen van deze oude identiteit en hier ook niet steeds op aangesproken wil worden.

De tweede hoofdfactor uit het model, de persoonlijke identiteit, hangt sterk samen met de hierboven besproken sociale identiteit en zal daardoor kort worden toegelicht. De persoonlijke identiteit heeft betrekking op de normen en waarden van een persoon. De overtuigingen van een persoon worden daarbij grotendeels gevormd door de rol die hij inneemt ten opzichte van anderen, door zijn sociale identiteit. De transitie van topsporter naar een andere sociale positie gaat dus gepaard met een verandering van de persoonlijke identiteit. Een profvoetballer gedraagt zich naar de topsportmentaliteit die hiervoor vereist is en zijn overtuigingen worden hierop grotendeels aangepast. Op het moment dat zijn sportcarrière ten einde komt zal hij zich gaan gedragen naar de nieuwe sociale positie die hij inneemt.

De volgende hoofdfactor die volgens het model van Ogilvie & Taylor (2001) gerelateerd is aan de carrièreovergang is de mate van controle die een topsporter heeft over het einde van zijn topsportcarrière. Het abrupte einde van een loopbaan door een zware blessure zorgt voor een moeilijkere overgang dan een gepland einde. De mate van controle is dan namelijk erg laag, waardoor de overgang van tevoren niet gepland wordt, met het gevolg dat men met meer obstakels te maken krijgt. Bovendien gaat een zware blessure vaak gepaard met een langdurig rehabilitatieproces waardoor er een lange periode moet worden overbrugd voordat men weer beschikbaar is op de arbeidsmarkt. Een voorbeeld dat hierop aansluit is de zware blessure die Niels Kokmeijer van Go Ahead Eagles opliep na een grove charge van Sparta speler Rachid Bouaouzan. Een dubbele beenbreuk betekende het abrupte einde van zijn

voetballoopbaan en het is maar de vraag of Kokmeijer er weer volledig bovenop zal komen. Het zoeken naar een baan buiten de voetbalwereld wordt daarbij dus sterk beïnvloed door de blessure die hij heeft opgelopen tijdens zijn actieve voetballoopbaan.

Het einde van de voetballoopbaan zorgt ervoor dat je het gevoel van de baas zijn over je eigen leven kwijtraakt (Tinley, 2002). Topsporters hebben het gevoel dat ze helemaal opnieuw moeten beginnen. Sommigen willen een nieuwe start maken maar er zijn veel topsporters die hier moeite mee hebben. Heel hun leven was opgebouwd rondom het uitoefenen en verbeteren van hun topsportvaardigheden. Het vertrouwen van topsporters is gebaseerd op deze vaardigheden en mogelijkheden en die zijn niet meer bruikbaar waardoor ze de controle over hun leven kwijt kunnen raken.

Een abrupt einde van de voetballoopbaan zoals in het extreme voorbeeld met Kokmeijer gaat naast de lage mate van controle ook gepaard met een lage mate van bereidheid. De mate van bereidheid van een topsporter met betrekking tot de transitie heeft invloed op de overgang (Alfermann, Stambulova & Zemaityte, 2004). De mate van bereidheid wordt beïnvloed door zeven verschillende componenten. De eerste component heeft betrekking op de cognitieve bereidheid van een topsporter. Deze wordt bepaald door de aan of afwezigheid van prepensioenplanning en de acceptatie van de carrièrebeëindiging. De tweede component is de affectieve bereidheid van een topsporter die wordt beïnvloed door de instelling van de sporter en de hieraan gerelateerde positieve of negatieve reacties. De derde component is de motivatie bereidheid. Hierbij kan gedacht worden aan een goede motivatie voor een nieuwe carrière en nieuwe levensinteresses. De vierde component is de lichamelijke bereidheid van een topsporter. Een factor die hieronder valt is of de sporter genoeg energie heeft om een nieuw leven te starten. De vijfde component is de gedragsbereidheid. De nieuwe levensstijl brengt een geheel nieuw leefritme en levensstijl met zich mee en het is de vraag in hoeverre de topsporter hier klaar voor is. De zesde component is de operationele component. Dit heeft betrekking op de kennis en de vaardigheden die nodig zijn in het nieuwe leven. Tot slot wordt de bereidheid beïnvloed door een zevende component namelijk de communicatieve bereidheid. Een nieuw leven brengt een nieuw sociaal systeem met zich mee waarbinnen nieuwe communicatievormen nodig zijn. Deze componenten kunnen een positieve uitwerking hebben op de bereidheid van een topsporter maar ze kunnen ook als hindernissen fungeren bij de transitie. Tinley (2002) is eveneens van mening dat het aankunnen van de carrière overgang van invloed is op de transitie. De liefde voor de sport en de behoefte aan de

voordelen die de topsportleefstijl met zich meebrengt vallen hieronder. De acceptatie en emotionele volwassenheid zijn er mede verantwoordelijk voor of er goed kan worden omgegaan met deze invloeden.

Tot slot zijn het ontwikkelingsproces en tertiaire factoren van invloed op de carrièreovergang. Deze zijn voor het onderzoek minder belangrijk en zullen daarom kort worden toegelicht. Het ontwikkelingsproces heeft betrekking op het feit dat er veel tijd is gestoken in de topsport op persoonlijk niveau. Dit kan als gevolg hebben dat bepaalde sociale en psychologische vaardigheden onderontwikkeld zijn gebleven. Onder tertiaire factoren vallen onder andere de sociaal economische status van de sporter en zijn gezondheid. Dit hangt samen met emotionele uitdagingen voor de topsporter. Kwesties die hieronder vallen zijn de financiële bezorgdheid, psychische kwetsbaarheid, emotionele crisis en het al dan niet om kunnen gaan met stress.

Hulpbronnen voor de transitie

Ondersteuning

De beschikbare hulpbronnen voor de aanpassing aan de carrièreovergang zijn van invloed op de kwaliteit van de overgang (Ogilvie & Taylor, 2001). De eerste determinant hiervan betreft de sociale ondersteuning. Tijdens hun actieve carrière leven de sporters in een min of meer gesloten sociaal systeem dat voornamelijk bestaat uit contacten binnen de topsportwereld. Voor oud-topsporters die binnen de sport actief blijven blijft dit sociale systeem grotendeels intact na het afsluiten van hun carrière. Voor ex-profvoetballers die buiten de sport aan het werk gaan en die centraal staan in dit onderzoek komt dit sociale systeem grotendeels te vervallen. Het probleem is dat ze meestal geen alternatief sociaal systeem buiten de sportwereld opgebouwd hebben waarop ze terug kunnen vallen. Ze hebben dan vaak weinig sociale ondersteuning bij de overgang van hun carrière wat een negatieve impact kan hebben. Bovendien hebben topsporters vaak een gevoel opgebouwd waarbij ze hun leven valideren aan de hand van de acceptatie van anderen (Tinley, 2002). Het ontbreken van de goedkeuring en steun van vrienden en familie tijdens en na de carrière beëindiging zorgt ervoor dat de bezorgdheid bij de topsporter omtrent de transitie toeneemt.

Een andere determinant van de ondersteuning is institutioneel van aard. De transitionele arbeidsmarkttheorie sluit hier goed op aan doordat deze het concept van de levensloop

probeert te combineren met de aanwezigheid van institutionele voorzieningen tijdens kritische overgangen in het leven (Reci & de Bruijn, 2004). De theorie benadert een sportieve carrière door de professionalisering van de topsport steeds meer als een 'alternatieve' of een tijdelijke loopbaan (Hoeymissen, 2004). Topsport wordt hierbij gezien als een tijdelijke baan en valt dus onder dezelfde noemer als andere betaalde banen. De overgang van de topsport naar de arbeidsmarkt kan dus worden gezien als het 'switchen' van de ene baan naar de andere baan. De transitionele arbeidsmarkt theorie is ontwikkeld door Günther Schmid in 1998. De transitionele arbeidsmarkt gaat uit van het idee dat de arbeidsmarkt beter werkt naarmate mensen beter in staat zijn om overgangen (transities) van, naar en op de arbeidsmarkt te maken. Om dit te bewerkstelligen is het de bedoeling dat de 'scheidingen' tussen en rondom de verschillende arbeidsmarktsegmenten verdwijnen zodat overgangen binnen de arbeidsmarkt en tussen betaald werk en andere niet-markt activiteiten worden versoepeld (Hoeymissen, 2004).

De levensloop van mensen wordt steeds minder voorspelbaar en constant. Ze wisselen vaker van baan en zijn sneller werkloos. Deze dynamischere levensloop van mensen heeft ervoor gezorgd dat de risico's en onzekerheden zijn gegroeid. Het wordt steeds moeilijker om de overstap te maken van het ene segment naar het andere. Schmid deelt de transitionele arbeidsmarkt in op basis van vijf verschillende transities. Ten eerste is er de overgang tussen verschillende soorten betaald werk, ten tweede de overgang van onderwijs naar werk of visa versa, ten derde de overgang van werk naar pensioen, ten vierde de overgang van werk naar werkeloosheid en visa versa en tot slot de overgang van werk naar zorgarbeid of vrijetijd en visa versa.

Het idee achter de theorie is dat door middel van de institutionalisering van beleidsbepalende instrumenten de verschillende overgangen soepeler kunnen worden doorlopen en gecombineerd. Voor topsporters houdt dit dus onder andere in dat er vanuit beleidsniveau een kwalitatief aanbod is van instrumenten ter ondersteuning en vergemakkelijking van de overgang tussen de verschillende soorten transities. De overgang van topsport naar een andere betaalde baan wordt hierdoor makkelijker. Het grote voordeel van deze benadering is dat de topsport voetbal niet meer zo een geïsoleerd bestaan leidt ten opzichte van de overige segmenten van de samenleving. Tijdens de topsportcarrière wordt er in deze situatie meer ruimte gecreëerd om topsport te combineren met andere activiteiten zoals studeren en pensioenplanning. Carrière ontwikkeling programma's maken het mogelijk dat topsporters

een professionele carrière buiten de sport kunnen ontwikkelingen en daarnaast aan het topsportniveau kunnen blijven voldoen. Een voorwaarde voor het succes van deze programma's is dat ze multidimensionaal zijn, ze moeten dus verschillende componenten bevatten die het programma ondersteunen, versterken en adviseren (Wylleman, Alfermann & Lavallee, 2004).

De derde en laatste determinant van ondersteuning is op persoonlijk niveau gericht en in dit verband zal 'coping' worden behandeld. 'Coping' is de persoonlijke reactie van een (ex)topsporter ten opzichte van het omgaan met stressvolle situaties. 'Copingstrategieën' zijn de vaardigheden waarover de sporter beschikt, of zich heeft aangeleerd, die ervoor zorgen dat hij beter in kan spelen op prikkels van buitenaf. Deze kunnen er dus voor zorgen dat hij beter tegen de stress kan die vaak gepaard gaat met de carrièreovergang. De interventies uit het carrière overgangsmoedel van Ogilvie en Taylor (2001) hebben als doel om de 'copingvaardigheden' van de ex-topspolter te verbeteren zodat die beter om kan gaan met de stress situatie. Individuele begeleiding op cognitief, emotioneel, gedrag en sociaal gebied moet hiervoor zorg dragen. Een belangrijk onderdeel van deze individuele begeleiding is dat (sport)psychologen topsporters kunnen helpen bij de identificatie en acceptatie van de nieuwe identiteit. Een nieuwe niet-sportgerelateerde identiteit vereist nieuwe gevoelens en hier kan individuele ondersteuning bij helpen. Op deze manier kan ervoor worden gezorgd dat ex topsporters hun nieuw leven positief bekijken.

Een interventiestrategie om dit proces te vergemakkelijken is het opmaken van een balans van het leven (Wylleman, Alfermann & Lavallee, 2004). Deze techniek houdt zich bezig met het verklaren, beschrijven en emotioneel reageren op problematische of invloedrijke gebeurtenissen in het leven. Het idee erachter is om topsporters te confronteren met hun carrière transitie door ze erover na te laten denken, het opzij te zetten en de verschillende componenten van de overgang op cognitief niveau vorm te geven. Dat wil zeggen door te kijken naar de aard/reden van de transitie, waarom het is gebeurd, hoe de topsporter tegen de ontstane situatie aankijkt en wat het betekent voor de toekomst. Deze analyse moet meerdere malen worden uitgevoerd waarna een balans kan worden opgemaakt die de topsporter uiteindelijk zal helpen bij het overwinnen van moeilijkheden.

Op emotioneel vlak kunnen psychologen als luisterend oor fungeren zodat de sporters hun frustraties, bezorgdheid of twijfel uit kunnen spreken en zich zo beter door het gehele proces

kunnen werken. Op sociaal vlak is het van belang dat de ex topsporters hun sociale systeem uitbreiden. Deze werd tot voorheen gevormd door de sportwereld en om een nieuw leven op te pakken zullen ze hun sociale identiteit moeten veranderen. Bij het werken aan een nieuwe identiteit krijgen sporters vaak te maken met identiteitsconflicten. Voor topsporters, waarbij hun identiteit gebaseerd was op hun sportleven, is het moeilijk om hier volledig afstand van te doen. Het gevolg hiervan is dat de nieuwe identiteit botst met de oude identiteit. Praatgroepen en sessies met psychologen kunnen helpen bij het doorbreken van dit obstakel.

Planning

De factor planning is een andere hulpbron die veel invloed heeft op transitie. De prepensioenplanning valt hieronder. Als er sprake is van prepensioenplanning verloopt de aanpassing aan het leven na de topsport een stuk gemakkelijker. Een gepland pensioen wordt geassocieerd met meer positieve dan negatieve emoties als gevolg van de carrièrebeëindiging. Bij het plannen van het leven na de topsport kan gedacht worden aan een grote verscheidenheid van activiteiten. Voorbeelden van deze activiteiten zijn het kijken naar beroepsmogelijkheden en het plannen van verdere opleiding. Topsporters die gebruik maken van prepensioenplanning verspillen hun energie niet, ze maken er veel efficiënter gebruik van wat als gevolg heeft dat ze zich succesvoller aanpassen aan hun nieuwe identiteit. Ze zijn actief bezig met het plannen van de toekomst. Sporters die zich ervan bewust zijn dat hun carrière elk moment ten einde kan zijn houden zich hier meer mee bezig dan sporters die hier niet in willen geloven (Tinley, 2002).

Een ander aspect dat onder planning valt is het bewust bezig zijn met het afbouwen van het topsportlichaam gedurende de transitie. Het stoppen met topsport is een fysiek keerpunt en gaat gepaard met de transformatie van het 'topsportlichaam'. De spiermassa neemt af, het gewicht neemt toe en de conditie wordt slechter. Bij topsporters die veel moeite hebben met dit verlies heeft dit proces een negatieve invloed op de eigenwaarde en zelfwaardering (Stephan, Torregrosa & Sanchez, 2007). Het gevolg hiervan is dat de overgang moeilijker verloopt doordat ze als factoren kunnen worden gezien die het aanpassen aan het nieuwe leven moeilijker maken. Het verlies van het topsportlichaam is een potentiële oorzaak voor een negatieve transitie. Topsporters moeten volgens Stephan, Torregrosa & Sanchez (2007) een plan hebben om te kunnen anticiperen en beter om te gaan met de transformatie van hun lichaam. Ze moeten daar waar het mogelijk is langzaam afbouwen door bijvoorbeeld speciaal opgezette oefenprogramma's.

Een model waar planning een belangrijke plaats inneemt is het *'life development intervention'* model (LDI). Het model geeft een goed inzicht in de levensontwikkeling van mensen en is gebaseerd op continue groei en verandering (Murphy, 1995). Een verandering die het resultaat is van een leefsituatie wordt bij deze benadering een kritieke activiteit genoemd. Het verstoort onze routines en relaties met anderen en kan stress veroorzaken. Op deze kritieke levens gebeurtenissen kan grofweg op drie verschillende manieren worden gereageerd. Ze kunnen ervoor zorgen dat iemand slechter gaat functioneren, dat er weinig verandert of dat het aantal groeimogelijkheden toeneemt. Dit is afhankelijk van de voorbereiding op de gebeurtenis, de aanwezige hulpbronnen voor de gebeurtenis en het verleden van het omgaan met vergelijkbare gebeurtenissen. Het belangrijkste aspect om beter te kunnen omgaan met kritieke gebeurtenissen is beter plannen door het stellen van doelen. Het effectief stellen van doelen is afhankelijk van een goede motivatie om ze te halen, het positieve gehalte van een doel en de mate waarin het doel specifiek is gedefinieerd. Een stappenplan voor een gesteld doel zorgt ervoor dat dit beter haalbaar is.

In het LDI model wordt groei gezien als een continu proces en de kritieke gebeurtenis (einde sportcarrière) als een uitdaging om er het positieve uit te halen. Interventies en ondersteunende strategieën gericht op de gebeurtenis moeten daarom altijd de nadruk op groei leggen. Voor het plaatsvinden van de gebeurtenis kunnen topsporters het beste worden bijgestaan door middel van strategieën met een versterkende werking. Door ze te helpen met het anticiperen op toekomstige gebeurtenissen die (waarschijnlijk) plaats gaan vinden kunnen ze hier straks beter mee omgaan. De doeltreffendheid neemt toe met als gevolg een sterker gevoel van controle en voorspelbaarheid en minder stress.

Een tweede strategie die een versterkende werking heeft is het helpen van topsporters om de aangeleerde vaardigheden te gebruiken in andere domeinen. Topsport is een goede voorbereiding voor het leven, voorwaarde is wel dat de vaardigheden worden herkend en zodanig kunnen worden gebruikt in andere leef domeinen. Dit is afhankelijk van verschillende factoren. Topsporters moeten er zelf in geloven dat de aangeleerde vaardigheden bruikbaar zijn in andere domeinen, topsporters moeten zich ervan bewust zijn dat ze zowel over fysieke als psychologische vaardigheden beschikken en topsporters moeten inzicht hebben in de context waarbinnen deze vaardigheden zijn aangeleerd. Verder moeten ze vertrouwen hebben in de bruikbaarheid van deze vaardigheden in andere situaties en moeten ze bereid zijn om niet-sport rollen te verkennen. Tot slot moeten ze de wil en de vaardigheden hebben om te

zoeken naar bronnen van sociale steun en moeten ze over de vaardigheid beschikken om zich aan te passen aan tegenslagen (Murphy, 1995). De keerzijde van dit verhaal is dat er ook topsporters zijn die teveel vertrouwen op hun topsportvaardigheden. Ze hebben een te groot ego overgehouden aan hun topsportcarrière waardoor ze te makkelijk denken over de nieuwe situatie waarin ze terecht komen.

Transfereerbare vaardigheden

Het is opvallend dat ex-profs in vergelijking met de rest van de bevolking weinig problemen hebben om een baan te vinden op de arbeidsmarkt (Maandag & Achterhof, 1992). Over het algemeen bekleden ze namelijk een zwakke positie op het moment van toetreding op de arbeidsmarkt; ze zijn gemiddeld ouder en lager opgeleid ten opzichte van het overigen personeelsaanbod. Een belangrijke reden die hiervoor kan worden aangehaald is dat er bij het bedrijven van betaald voetbal bepaalde vaardigheden worden opgedaan die nuttig kunnen zijn bij een nieuwe carrière buiten het voetbal. Dit kan in potentie een belangrijke hulpbron zijn voor een positief transitieproces. Voetballers moeten een bepaalde instelling hebben om mee te kunnen op niveau. Ze hebben de wil om te winnen, ze willen koste wat het kost een goede prestatie neerzetten, ze hebben een goed doorzettingsvermogen en weten wat het is om voor je plaats te 'vechten' ten opzichte van sterke concurrentie (Maandag, Achterhof, 1992).

In hoofdstuk 1 van dit theoretisch deel zijn belangrijke determinanten naar voren gekomen die nodig zijn om tot de topsport te kunnen behoren. Veel van deze vaardigheden kunnen bruikbaar zijn bij een baan. Voetballers zijn goed in staat om enerzijds gefocust te zijn op het tot in de perfectie uitvoeren van hun eigen taak terwijl ze zich anderzijds ook goed op de concurrentie kunnen richten. Verder zijn ze vaak leergierig en kunnen ze goed omgaan met tegenslagen door het tonen van veerkracht. Bovendien beschikken voetballers meestal over een flinke hoeveelheid discipline, en ze hebben de overtuiging om gestelde doelen te bereiken. Voetbal is daarnaast ook een teamsport wat ervoor zorgt dat ze goed op andermans capaciteiten kunnen inspelen en deze eventueel kunnen aanvullen. Het collectieve doel, winnen, staat boven alles. Topsporters beschikken daarnaast over waardevolle leefvaardigheden (Murphy, 1995). Dit zijn onder andere; ze kunnen presteren onder druk, kunnen uitdagingen aan, zijn geduldig, nemen risico, respecteren anderen, weten van zichzelf wat ze kunnen, zijn toegewijd, kunnen tegen kritiek, zijn flexibel, zijn gemotiveerd en kunnen goed doelen voor zichzelf stellen. Voor werkgevers zijn het deze benoemde eigenschappen

die vaak de doorslag kunnen geven en de zwakke positie door de leeftijd en lage opleiding grotendeels teniet doen.

Een belangrijke kanttekening bij de hierboven opgesomde transfereerbare vaardigheden zijn dat deze gebaseerd zijn op het algemene imago van de voetballer. Het positieve beeld is gebaseerd op het leven van de actieve profvoetballer en het is geen feit dat voetballers betere werknemers zijn dan de rest. Veel vaardigheden zijn in potentie transfereerbaar naar de arbeidsmarkt maar het is maar de vraag of dit ook daadwerkelijk gebeurt. Een groot deel van de ex-profvoetballers behouden daardoor hun achterstand op de arbeidsmarkt en hebben moeite met het vinden van een baan die aansluit bij hun ambities.

§2.2 De kwaliteit van de transitie

Het zwarte gat

De hierboven besproken factoren beïnvloeden de kwaliteit van de carrièreovergang. Ze kunnen een positieve invloed hebben zodat er sprake is van een positieve transitie. Dat wil zeggen dat de topsporter geen problemen ondervindt bij de overgang naar het ‘normale leven’. Anderzijds kunnen de factoren ervoor zorgen dat de kwaliteit van de overgang niet goed is wat zorgt voor een negatieve transitie. Dit heeft een verontrustende, beangstigende situatie als gevolg die wordt gekenmerkt door stress. Dit zwarte gat waarin de voetballer terechtkomt wordt gekarakteriseerd door bepaalde subfactoren of door een combinatie hiervan. De voetballer heeft moeilijkheden om zich aan te passen aan het voor hem nieuwe ‘normale’ leven. Hij kan het voetbal maar moeilijk achter zich laten en krijgt zijn draai niet goed gevonden.

Volgens Baillie en Danish (in Tinley, 2002) kan, afhankelijk van de mate van zelf waardering, het einde van een carrière voor de emotioneel onvoorbereide topsporter zelfs worden ervaren als een terminale ziekte. Deze extreme visie sluit aan bij de ‘sociale dood’ theorie. Deze benadering is erop gebaseerd dat topsporters na hun actieve carrière worden behandeld alsof ze dood zijn. Ze raken geïsoleerd en hun sociaal functioneren gaat steeds verder bergafwaarts (Wylleman, Alfermann & Lavallee, 2004). De verlies theorie van Kubler-Ross heeft eveneens een negatieve insteek. De theorie bestaat uit een theoretisch model met de volgende fases die achtereenvolgens door de topsporter worden doorlopen: ontkenning van het trauma, woede

met betrekking tot het onrechtvaardige en de controle, vertragen van het verlies, depressiviteit door het verlies en tot slot totale acceptatie van het nieuwe leven (Tinley, 2002).

Een ander kenmerk van het zwarte gat zijn financiële en beroepsmatige problemen (Ogilvie & Taylor, 2001). De voetballer kan niet goed omgaan met het einde van zijn luxe, financieel onbezorgde leven. Deze stress situatie wordt vaak verstrekt doordat er problemen zijn met het vinden van een nieuwe baan. Meer extreme vormen van deze situatie zijn de psychopathologie en middelenmisbruik. Een goed voorbeeld hiervan is het verloop van het leven van de Argentijnse voetballer Diego Armando Maradona. Hij wordt door velen gezien als een van de beste voetballers van de afgelopen eeuw maar zijn leven na zijn actieve voetbalcarrière wordt gekenmerkt door negatieve publiciteit. Hij staat bekend om zijn alcohol en drugsmisbruik en zijn slechte gezondheid. Hij heeft al in verschillende psychiatrische klinieken gezeten om weer beter te worden. Dit is dus een duidelijk voorbeeld van een voetballer die van het ene extreme, een van de beste zijn, in het ander extreme terechtkomt en dit al een aantal keren bijna met zijn leven heeft moeten bekopen.

De arbeidsmarktpositie

Een positieve of negatieve transitie wordt voor een belangrijk deel bepaald door de arbeidsmarktpositie waarin de ex-profvoetballer terechtkomt. Om hier een goed beeld van te schetsen zullen de resultaten van het onderzoek van Maandag en Achterhof (1992) worden besproken over de arbeidsmarktpositie van ex-spelers betaald voetbal. Van de groep respondenten die zijn gebruikt voor dit onderzoek waren er 5,3 % onvrijwillig werkloos. Als dit wordt afgezet ten opzichte van het landelijke gemiddelde onvrijwillige werkloosheid ligt dit percentage er onder. Van de overige respondenten was 47%, het overgrote deel, werkzaam in de lagere employés, 17,9% in de hogere beroepen, 12,5% hield zich bezig met geschoolde arbeid, 9,5% was werkzaam in de sector middelbare employés, 6,5 % als kleine zelfstandigen en tot slot hield 1,2% van de ex-profvoetballers zich bezig met ongeschoolde arbeid. Van de 94,7% die werkte ging het in bijna alle gevallen om een betaalde baan. 93,3% van de respondenten hadden een functie in loondienst.

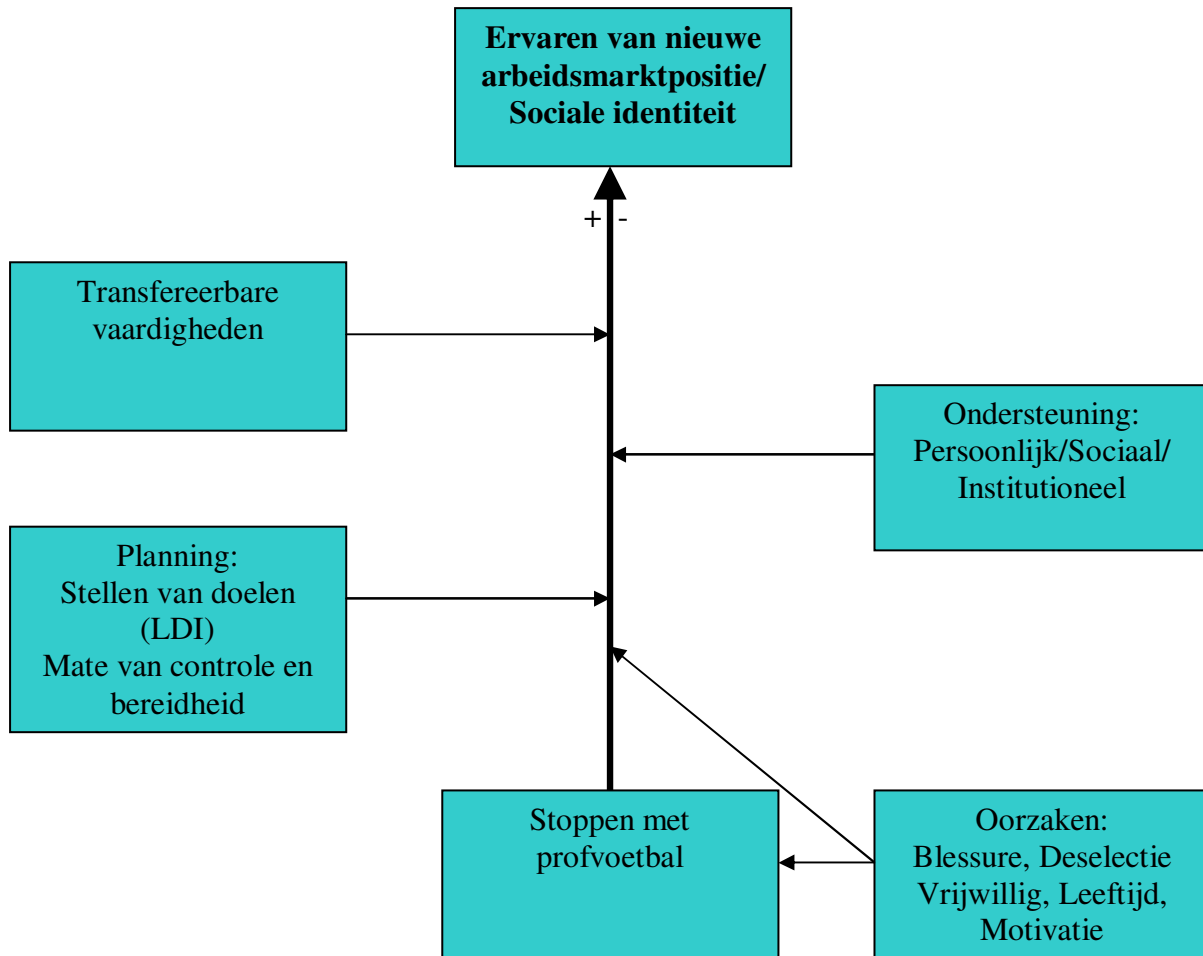
Afgaande op de resultaten van het onderzoek van Maandag en Achterhof (1992) lijken er weinig problemen te zijn voor ex-spelers betaald voetbal om een baan te vinden op de arbeidsmarkt. Toch is er maar een klein deel van de profvoetballers (17,9%) die een baan hebben in de hogere beroepen. Het overgrote deel is werkzaam in de lagere sectoren. Het is

dus maar de vraag of de betreffende respondenten tevreden zijn met hun arbeidsmarktpositie. Een ander opmerkelijk resultaat was de honkvastheid van de ex-profs. Als ze eenmaal een baan hadden gevonden werd er niet snel gewisseld. Dit kan zowel positief als negatief benaderd worden. De positieve kant is dat ze een stabiele arbeidsmarktpositie hebben en niet snel ontslagen worden. De negatieve kant is dat ze weinig ontwikkeling en doorgroei mogelijkheden hebben.

3 Conceptueel model: het transitieproces

Op basis van de besproken theorieën en de geformuleerde probleemstelling is het volgende conceptueel model opgesteld dat als een rode draad door het onderzoek zal lopen.

Uit het conceptueel model komen de volgende onderzoeksvragen naar voren die gebruikt kunnen worden voor het beantwoorden van de centrale probleemstelling.

- Wat is de samenhang tussen de oorzaken voor het beëindigen van de professionele voetballoopbaan en het verdere verloop van het transitieproces?
- In hoeverre is er sprake van samenhang tussen de planning van het transitieproces en de ervaring van profvoetballers met betrekking tot deze carrièreovergang?

- In welke mate draagt ondersteuning gedurende het transitieproces bij aan een positieve ervaring met de nieuwe sociale identiteit en arbeidsmarktpositie?
- Is er sprake van samenhang tussen de transfereerbare vaardigheden van een profvoetballer en het verloop van het transitieproces?

4 Methodologisch kader

In dit hoofdstuk staat de methode van onderzoek van deze paper centraal. Achtereenvolgens zal het type onderzoek, de dataverzameling, de onderzoeksgroep, het verloop, de operationalisering van de kernbegrippen en tot slot de analyse van de gegevens aan bod komen.

Type onderzoek

Om tot een beantwoording van de centrale probleemstelling en de daarbij behorende onderzoeksvragen te komen is er gebruik gemaakt van een kwalitatieve onderzoeksmethode. Het uitvoeren van kwalitatief onderzoek heeft bijgedragen aan een beter inzicht in de factoren die van invloed zijn op de sociaal maatschappelijke gesteldheid van de ex-profvoetballer gedurende het transitieproces. De samenhang tussen deze factoren en het transitieproces is door middel van het onderzoek beter in kaart gebracht. Het onderzoek is dus niet gebaseerd op kwantitatieve data en percentages maar op de achterliggende meningen, motivaties, wensen en behoeften van de respondenten.

Dataverzameling

Als onderzoeksmethode om data te verzamelen zijn er semi-gestructureerde interviews afgenomen. Er werden daarbij open vragen gesteld aan de respondenten die waren ingedeeld aan de hand van verschillende onderwerpen die van belang waren voor het onderzoek. Het voordeel van de semi-gestructureerde interviews was dat de respondenten hun eigen invulling konden geven aan de antwoorden. Er is geprobeerd om de respondenten zo weinig mogelijk te sturen bij het beantwoorden van de vragen. Bovendien was er de mogelijkheid om door te vragen en om dieper in te gaan op bepaalde onderwerpen.

Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep bestaat uit ex-spelers betaald voetbal die gedurende vier jaar of langer onder contract hebben gestaan bij een betaalde voetbalclub. Er is gekozen voor deze scheidingslijn omdat het transitieprobleem bij een kortere contractperiode minder ingrijpend is (Maandag & Achterhof, 1992). Een ander kenmerk van de onderzoeksgroep is dat ze vijf jaar of langer zijn gestopt met voetbal. Problemen kunnen pas duidelijk in beeld worden gebracht na deze periode omdat de transitie een langdurig proces is. Verder moeten de ex-profs momenteel buiten de voetbalsector werkzaam zijn. Dit is van belang omdat de ex-profs

dan een nieuwe arbeidsmarktpositie en sociale identiteit hebben opgebouwd die niet meer op het voetbal is gebaseerd. Het laatste kenmerk van de onderzoeksgroep is dat ze tussen de vijfendertig en vijfenzestig jaar oud zijn. De reden hiervoor is dat deze leeftijdsgroep een ongunstige positie inneemt op de arbeidsmarkt en het daardoor interessant is om hun maatschappelijke positie (en de tevredenheid hiermee) te onderzoeken. Dit geldt vooral voor de starters op de arbeidsmarkt, ex-profs die in een geheel nieuwe sector aan de slag gaan waar ze nog geen werkervaring hebben.

Voor het onderzoek zijn er zeven interviews afgenomen bij ex-profvoetballers. Daarnaast is er een interview gehouden met een medewerker van een organisatie die zich bezighoudt met de carrière van ex-topsporters. Verder is er gebruik gemaakt van twee interviews met ex-profs die zijn gehouden door werknemers van het Mulierinstituut in Den Bosch (Brink & Kerkhof, 2008). Tot slot zijn de resultaten van vier extern gehouden interviews verwerkt in het onderzoek (“Gezocht: banen voor voormalige topsporters,”2005), (Luytelaar, 2001), (“Quality time met Roberto Lanckohr”, 2006) en (Raatgever, 2008). In totaal zijn er in het onderzoek dus gegevens verwerkt van veertien verschillende respondenten.

In eerste instantie is er gebruik gemaakt van purposive sampling. Twee respondenten zijn benaderd met behulp van een contactpersoon. Vervolgens is er gebruik gemaakt van snowball sampling (Baker, 1999). Met behulp van de twee respondenten zijn de gegevens verkregen van de overige interviewkandidaten.

Verloop

Het was de bedoeling dat er voor dit onderzoek acht tot tien interviews zouden worden afgenomen bij ex-profvoetballers. De organisatie n-ex-t zou hiervoor de contactgegevens verstrekken. Na verloop van tijd werd echter duidelijk dat ze hun prioriteiten ergens anders hadden liggen en is de gemaakte afspraak niet nagekomen. Voor het onderzoek was dit ronduit vervelend omdat ik er wel op had gerekend dat de betreffende gegevens via n-ex-t zouden worden geleverd. Diversen telefoontjes en e-mails mochten daarbij niet baten.

Vervolgens heb ik daarna zelf geprobeerd om via internet en andere organisaties geschikte respondenten te benaderen. Hierbij stuitte ik vervolgens op een volgende probleem. De bereidheid om mee te werken aan een afstudeeronderzoek van een student was erg laag. De meeste ex-profs vonden het onderzoek een goed initiatief maar hadden vervolgens geen tijd

en vooral geen zin om mee te werken. De grens om nee te zeggen bleek erg laag te zijn op het moment dat je iemand niet kent. Uiteindelijk ben ik met behulp van Remco Hoekman, van het Mulierinstituut in Den Bosch, aan een aantal namen gekomen van geschikte ex-profs. Deze waren allemaal bereid om mee te werken aan het onderzoek. Daarna ben ik via deze respondenten weer aan de gegevens gekomen van nieuwe kandidaten voor het onderzoek die op hun beurt ook weer graag mee wilden werken. Op het moment dat ik via via aan namen ben gekomen waren er dus geen problemen meer. Voor een onderzoek met deze doelgroep heb je dus wel ergens een ingang nodig voor je aan de slag kunt. De bereidheid om mee te werken, van spelers uit de absolute top die je niet kent, is nog veel lager en dit is een doelgroep die helemaal moeilijk te bereiken is.

De interviews zelf zijn allemaal goed verlopen. Er hebben zich geen problemen voorgedaan. Alle respondenten waren enthousiast en gaven eerlijk antwoord op alle gestelde vragen. Er was niemand die tijdens het interview op bepaalde vragen geen antwoord wilde geven. De interviews zijn bijna allemaal bij de respondenten thuis afgenomen. Een enkel interview is bij mij thuis gehouden en twee op het werk van de ex-profvoetballers. Er was niemand die er bezwaar tegen had dat de interviews werden opgenomen.

Operationalisering kernbegrippen

Bij het afnemen van de semi-gestructureerde interviews is er begonnen met het stellen van een aantal achtergrond vragen. Aspecten als leeftijd, opleiding en sportgedrag zijn daarbij aan bod gekomen. De andere vragen uit het interview zijn ingedeeld aan de hand van drie verschillende thema's. Deze drie thema's zijn gebaseerd op de verschillende fases die achtereenvolgens in chronologische volgorde worden doorlopen door de respondenten.

Het leven tijdens de actieve voetbalcarrière

Dit deel van het interview was gericht op het leven zoals dit eruitzag gedurende de actieve voetbalcarrière. De onderwerpen die in dit onderdeel aan bod zijn gekomen waren als volgt; sterke en zwakke eigenschappen van de profvoetballers, voordelen en nadelen van de professionele voetballoopbaan, invloed van liefde voor de sport en geld op de voetballoopbaan, het al dan niet volgen van een opleiding gedurende de voetballoopbaan en tot slot de steun van familie en vriendin/vrouw.

De carrièreovergang

Dit deel van het interview begon met het stoppen met profvoetbal waarna aspecten met betrekking tot het transitieproces aan bod zijn gekomen. De volgende onderwerpen zijn in dit deel behandeld; reden voor het beëindigen van de voetballoopbaan, individuele begeleiding en ondersteunende programma's vanuit de club, volgen van opleiding na einde voetballoopbaan en eigenschappen uit voetbalcarrière die bruikbaar zijn in het bedrijfsleven.

De nieuwe sociale identiteit en arbeidsmarktpositie

Het laatste thema van het interview was gericht op de nieuwe sociale identiteit van de respondent en zijn arbeidsmarktpositie. De volgende onderwerpen zijn daarbij aan bod gekomen; de huidige arbeidsmarktpositie en het afstand nemen van het profvoetballer zijn.

Tot slot is het interview beëindigd met een aantal afsluitende vragen. De volledige topiclijst is terug te vinden in de bijlagen.

Analyse van de gegevens

De afgenomen interviews zijn allemaal opgenomen met geluidsapparatuur. Vervolgens is er gebruik gemaakt van het transcriptie programma F4 om de interviews af te luisteren en volledig uit te werken in een word bestand tot interviewprotocollen. De volgende stap was het analyseren en coderen van deze interviewprotocollen. Er zijn daarbij fragmenten geselecteerd die overeenkomsten vertoonden en deze zijn op basis daarvan ingedeeld in verschillende hoofdcodes. Voorbeelden van gebruikte hoofdcodes zijn: motivatie, planning en ondersteuning. Vervolgens zijn de hoofdcodes verder onderverdeeld in subcodes. De hoofdcode motivatie is bijvoorbeeld verder onderverdeeld in de subcodes intrinsieke motivatie, extrinsieke motivatie en prestatie-motivatie. Naast de indeling in hoofdcodes en subcodes zijn de interessante uitzonderingen uit de interviewprotocollen gehaald en apart vermeld. Op basis van de overeenkomsten en verschillen tussen de verschillende codes is vervolgens het resultatenhoofdstuk geschreven. De citaten van de respondenten zijn daarbij anoniem verwerkt. Alle ex-profvoetballers hebben daarbij een fictieve naam gekregen met daarachter hun echte leeftijd.

5 Resultaten

In dit hoofdstuk zullen de belangrijkste resultaten worden besproken zoals deze uit de interviews naar voren zijn gekomen. De resultaten zullen in chronologische volgorde aan bod komen, van het begin van de voetbalcarrière tot en met de huidige arbeidsmarktpositie en sociale identiteit.

Van je hobby je beroep kunnen maken

Eigenlijk zijn alle profvoetballers het wel met elkaar eens. Wat is er nu mooier als van je hobby je beroep te maken. Van jongs af aan is men vaak al bezig geweest met voetbal. Veel profvoetballers zijn opgegroeid in gezinnen waar alles om het voetbal draait.

‘Thuis was het altijd met zijn allen met het bord op schoot naar het voetballen kijken, je kent dat wel.’(Jeroen, 52 jaar)

Het leven bestond voor de meesten dan ook voornamelijk uit school en voetbal. Overdag naar school en zodra ze thuis kwamen zo snel mogelijk naar buiten om op straat te gaan voetballen. Veel respondenten droomden van een carrière als profvoetballer. Het tekenen van het eerste profcontract is voor veel respondenten dan ook een droom die uitkomt.

‘Het was mijn hobby en ik heb er tegelijkertijd mijn beroep van kunnen maken. Het was een ideaalplaatje.’(Hans, 39 jaar)

De passie voor het voetbal die bij de meesten op jonge leeftijd al aanwezig was heeft ook haar uitwerking op de verdere voetballoopbaan. De intrinsieke motivatie weegt bij de meeste profvoetballers het zwaarst.

‘De drijfveer was passie voor het voetbal, gewoon graag voetballen. Lekker trainen en bezig zijn op goed niveau’.(Tom, 45 jaar)

Naast de intrinsieke motivatie heeft Murphy (1995) het tevens over de prestatie-motivatie en de extrinsieke motivatie. De prestatie-motivatie is ook sterk aanwezig bij profvoetballers.

'Ik vind als je er staat moet je zo goed mogelijk proberen te voetballen. En als je goed je best hebt gedaan kun je jezelf ook niets verwijten achteraf. Je kunt wel verliezen maar dan moet je er wel alles aan gedaan hebben.' (Jeroen, 52 jaar)

Om je plaats te veroveren in een team zal er op individueel niveau moeten worden gepresteerd. Het resultaat van het team mag dan wel het belangrijkste zijn, als andere spelers betere prestaties leveren lig je uit de basisopstelling. De intrinsieke motivatie en prestatiemotivatie hangen bovendien met elkaar samen. Enerzijds wordt er met passie gevoetbald, hierdoor wil de profvoetballer koste wat het kost winnen en een goed resultaat neerzetten. De intrinsieke motivatie beïnvloedt de prestatiemotivatie dus positief. Anderzijds zorgen slechte prestaties ervoor dat de intrinsieke motivatie afneemt waardoor er sprake is van een negatieve invloed.

'Dat wil niet zeggen dat ik het altijd even leuk heb gevonden. Als je verliest train je natuurlijk minder graag dan wanneer je hebt gewonnen.' (Hein, 50 jaar)

De intrinsieke motivatie en de prestatiemotivatie zijn ook afhankelijk van de sfeer binnen de club. Dit komt de motivatie ten goede.

'Met het voetballen leef je naar een wedstrijd toe. Trainingen. Voorbereiden. Het sfeertje is daarbij heel belangrijk. Als de sfeer niet goed is kan je ook niet goed presteren.' (Stefan, 41 jaar)

Naast de sfeer was er een respondent die te kennen gaf dat de bestuurlijke organisatie van de club van invloed was op zijn motivatie. De bestuurlijke onrust en conflicten die zich afspeelden op organisatorisch niveau binnen de BVO hadden daarbij een negatieve invloed. De betreffende respondent trok zich daarbij veel van de gehele situatie aan met het gevolg dat hij veel minder plezier kreeg in het voetbal.

In dit onderzoek gaf geen enkele profvoetballer aan dat de extrinsieke motivatie overheersend was. Profvoetballers worden vaak afgeschilderd als geldwolven die weinig clubliefde kennen. Dit is echter een kijk op profvoetballers zoals deze aan ze wordt toegeschreven door onder andere de media. Feit is dat geen enkele profvoetballer het vol zal houden zonder dat hij ook voldoende intrinsiek gemotiveerd is. In het geval van de interviewkandidaten waren er veel

respondenten die niet echt de mogelijkheid hebben gehad om voor het geld te kiezen. Vijf jaar of langer voor dezelfde club uitkomen was dan ook geen uitzondering. Van het ontbreken van clubliefde kunnen ze dus in ieder geval niet worden beschuldigd. De ex-profvoetballers vonden het wel belangrijk om er zo een goed mogelijk contract uit te halen.

'Geld speelde één keer per jaar een rol tijdens de contractbespreking en that's it.' (Thijs, 46 jaar)

Buiten het tekenen van het jaarlijkse contract waren de respondenten voornamelijk bezig met het voetbal. Dit zal in de volgende paragraaf uitgebreid aan bod komen.

Profvoetballer; je moet er veel voor doen en nog meer voor laten

Het leven van een profvoetballer staat in het teken van het voetbal. Gedurende zijn actieve carrière zal hij veel op moeten geven om op topniveau te kunnen presteren. Er moet constant tijd en energie worden gestoken in het voetbal.

'Je moet er alles voor over hebben en alles voor doen om te slagen. Ik denk als je er echt achter staat en het met hart en ziel doet dat er veel kan als je voldoende talent hebt. Je moet er zelf in geloven dan lukt het vanzelf.' (Hans, 39 jaar)

Het voetballen neemt veel tijd in beslag en gaat vaak ten koste van andere dingen. Er moeten veel offers worden gemaakt voor een professionele voetballoopbaan. Het sociale leven is een aspect dat veel te leiden heeft onder de voetbalcarrière. Feestjes en stapavonden zitten er niet in voor de voetballers, er is weinig tijd over om veel met mensen buiten het voetbal om te gaan.

'Ja dat zijn allemaal dingen, dat sociale leven, dat verandert. Dat staat toch in het teken van.' (Jeroen 52 jaar)

Doordat de meesten profvoetballers in hun actieve voetballoopbaan bij meer dan één club onder contract staan, zullen sommigen voor de keuze komen te staan om te verhuizen. De directe omgeving van de profvoetballer wordt daardoor sterk beïnvloed. Zo zullen de vrouw

en kinderen van profvoetballers in een nieuwe omgeving terecht komen. De profvoetballer zelf heeft er immers vaak alles voor over om het zo ver mogelijk te schoppen.

‘Om zo goed mogelijk te worden en bij de beste te horen. En daar heb je alles voor over. Ook verhuizen.’ (Kees, 37 jaar)

Bovendien blijkt uit de reactie van sommigen dat de omgang met de directe omgeving sterk wordt beïnvloed door het profvoetbal.

‘Ik had alleen weinig tijd meer over buiten alles doordat ik op het laatst een baan had en voetbalde, dit was voor mijn kinderen wel vervelend natuurlijk als je de hele dag weg bent.’ (Frits, 62 jaar)

In het vervolg van dit resultatenhoofdstuk zal nog aan bod komen dat het daarom wel heel belangrijk wordt gevonden om desondanks wel gesteund te worden door de directe omgeving. De immateriële omgevingsfactoren waar van Yperen (2004) het over heeft zorgen er onder andere voor dat men bereid is om offers te maken.

Iedere profvoetballer heeft daarnaast te maken met ups en downs in zijn voetbalcarrière. Hij moet volgens van Yperen (2004) dan ook beschikken over veerkracht om met tegenslagen om te kunnen gaan. Tegenslagen in de vorm van blessures komen het meeste voor.

‘Dat zijn de blessures geweest. En als je dan steeds moet revalideren en jezelf terug moet knokken, dan zie je het af en toe niet meer zitten.’ (Jan, 46 jaar)

Blessures en topsport horen bij elkaar. De belastbaarheid van het lichaam is groot bij het bedrijven van topsport waardoor de kans heel reëel is om blessures op te lopen. Voetballers zijn zich hier zelf ook van bewust en proberen de situatie, hoe moeilijk deze ook is, te accepteren.

‘Blessures, dat zijn pechdingen. Je kunt er niks aan doen, dat verwerk je. Het is klote op dat moment maar je gaat gewoon weer door en probeert weer zo fit mogelijk te geraken.’ (Hans, 39 jaar)

Toch worden blessures ook door een aantal factoren beïnvloed. Op de eerste plaats wordt de blessuregevoeligheid voor een groot deel lichamelijk bepaald. De ene profvoetballer heeft nu eenmaal een beter gestel dan de andere. Een recent voorbeeld dat daarop aansluit is Arjen Robben, voetballer van Real Madrid. Robben sukkelt al zijn gehele voetballoopbaan met blessures en is meer bezig met revalideren dan met voetballen. Een negatief gevolg daarvan is dat Robben door buitenstaanders de bijnaam ‘man van suiker’ heeft meegekregen. De volgende respondent verklaart dit aan de hand van de betrekkelijkheid van het profvoetbal.

‘Bij de ene profclub was ik twee keer achter elkaar speler van het jaar en kreeg ik van iedereen schouderklopjes. Bij de andere profclub was ik geblesseerd en als je dan ergens komt dan hoor je de mensen gewoon denken van ‘daar heb je hem weer, die is ook altijd geblesseerd.’ (Stefan, 41 jaar)

De voetballerij is een harde wereld. Het ene moment wordt je op handen gedragen, het andere moment ziet niemand het meer in je zitten. Blessures kunnen daar dus een belangrijke rol bij spelen. De leeftijd is een tweede factor die van invloed kan zijn op blessures. Naarmate iemand ouder wordt is de kans groter om een ernstige blessure op te lopen. Opvallend resultaat van dit onderzoek was dat de respondenten die een verdedigende positie hadden in het veld over het algemeen minder blessures hebben gehad dan de meer aanvallend ingestelde spelers.

‘Nou is het wel zo dat je als verdediger meer uitdeelt als dat je krijgt. En als je wat ouder wordt denk je soms eerder van nou ik spring er overheen in plaats van ik knots erop met alle risico’s van dien.’ (Jeroen, 52 jaar)

De manier waarop profvoetballers omgaan met het blessureleed is sterk persoonsgebonden. De ene profvoetballer heeft nu eenmaal meer veerkracht (van Yperen, 2004) dan de ander. Sommigen zullen zich altijd terug blijven knokken terwijl anderen veel sneller de handdoek in de ring zullen gooien. De bereidheid om steeds weer opnieuw te moeten revalideren is bij de ene profvoetballer vaak sterker aanwezig dan bij de ander. Op den duur kan het steeds blijven sukkelen met blessures ertoe leiden dat de voetbalcarrière wordt beëindigd. In de volgende paragraaf zal aan bod komen dat het gedwongen beëindigen van de voetballoopbaan als gevolg van bijvoorbeeld blessures voor de meeste problemen zorgt.

Gedwongen einde doet het meeste pijn

Ogilvie en Taylor (2001) halen vier verschillende oorzaken aan die ten grondslag kunnen liggen aan het beëindigen van de professionele voetballoopbaan. Dit zijn achtereenvolgens de blessures, deselectie, de leeftijd of vrijwillige keuze. Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen een gedwongen of een vrijwillig einde van de voetbalcarrière. In principe kunnen alle vier de oorzaken zowel tot een vrijwillig als een gedwongen einde worden gerekend. Over het algemeen is het echter zo dat blessures en deselectie een gedwongen einde als gevolg hebben. Het stoppen als gevolg van een vrijwillige keuze of de leeftijd gaat in de meeste gevallen gepaard met een vrijwillig einde.

Uit het onderzoek komt naar voren dat een gedwongen einde het meeste pijn doet. Het kost de voetballer dan meer moeite om afscheid te nemen van zijn identiteit als voetballer. Het oplopen van een blessure zorgt voor een plotseling einde van de voetbalcarrière.

'Ik had er wel moeite mee want ik was voor de rest wel sterk zat. Alleen die knie die wilde niet meer. De eerste twee, drie jaar ben ik daarom ook bijna niet naar een voetbalwedstrijd gaan kijken, dat kon ik gewoon nog niet aan.' (Thijs, 46 jaar)

'Ik heb gewoon pech gehad met blessures. Grote blessures. Dus niet knie of enkel, nee, maar echt beenbreuken. Daar ben ik ook op afgekeurd op een gegeven moment.' (Stefan, 41 jaar)

De mate van controle en bereidheid uit het model van Ogilvie en Taylor (2001) is bij een gedwongen einde niet erg hoog. Het einde van de voetballoopbaan komt vrij onverwacht waardoor men vaak nog niet klaar is voor de overgang. De bereidheid om te stoppen ontbreekt veelal. Zelf heeft de profvoetballer vaak het idee dat hij nog gemakkelijk mee zou kunnen als hij niet zoveel last had van blessures. De mate van controle is bij een onverwacht einde ook kleiner, de overgang is meestal in veel mindere mate gepland. Als je het einde van je voetballoopbaan aan ziet komen kun je daar van te voren al rekening mee houden en komt de klap minder hard aan. Blessures kunnen echter ook een vrijwillig einde als gevolg hebben. Als een profvoetballer al zijn hele carrière sukkelt met blessures kan er een moment komen dat de prof het niet meer op kan brengen om weer te gaan revalideren. De profvoetballer kan er dan vrijwillig voor kiezen om een punt achter zijn actieve voetballoopbaan te zetten.

Een gedwongen einde als gevolg van een blessure heeft op de korte termijn een negatieve invloed op de overgang. Hierbij is het onderscheid tussen een gepland en een ongepland einde vaak essentieel. Het noodgedwongen moeten stoppen met profvoetbal zal bij iedere profvoetballer hard aankomen. Echter, door je zo snel mogelijk neer te leggen bij het gedwongen einde kunnen problemen voorkomen worden. Van doorslaggevend belang is daarbij de persoonlijke reactie van de profvoetballer op de gehele situatie.

'Maar ik ben gewoon afgekeurd, medisch gezien is het gewoon onmogelijk en daar heb ik me destijds al bij neergelegd. Die situatie heb ik gewoon geaccepteerd en ik ben dus ook nooit in het bekende 'zwarte gat' terecht gekomen.' (Jan, 46 jaar)

In het geval van deselectie ziet de profvoetballer het einde van zijn carrière vaak ook niet aankomen.

'En toen heb ik gezegd van; 'Als het zo moet dan schei ik er ook mee uit ook, dan ga ik weg.' Maar dat deed best wel pijn. Ik had het idee dat ik nog gemakkelijk een of twee jaar had meegekund.' (Jeroen, 52 jaar)

Het probleem van een gedwongen einde door middel van een blessure of deselectie is dat profvoetballers er vaak nog niet aan toe zijn. Ze hadden graag nog een aantal jaren door gevoetbald om vervolgens rond hun vijfendertigste vrijwillig te stoppen. Dit verklaart dan ook dat deze groep in de eerste jaren na hun voetbalcarrière veel moeite heeft om afstand te nemen. Het is een hoofdstuk uit hun leven dat ze niet goed af hebben kunnen sluiten en dat brengt negatieve emoties met zich mee. Op de lange termijn zwakken deze negatieve emoties meestal wel af. Toch blijft het stoppen met profvoetbal vaak een 'pijnpunt'. Het voetbalwereldje met alles eromheen wordt nog wel gemist. De meesten zijn zich er echter goed van bewust dat het leven verder is gegaan en hebben andere prioriteiten.

Profvoetballers zien zelf op een gegeven moment ook wel in dat hun vaardigheden afnemen omdat ze ouder worden. Er zijn echter ook genoeg profvoetballers die ondanks hun hoge leeftijd door willen blijven gaan met het profvoetbal.

'Je denkt dat je alles nog kunt doen, maar het kost steeds meer tijd om te herstellen en weer fit te zijn voor de volgende wedstrijd.' (Peter, 48 jaar)

De leeftijd heeft dus niet altijd een vrijwillig einde tot gevolg. Er zijn genoeg voorbeelden uit de huidige voetballerij van profvoetballers die, ondanks hun hoge leeftijd, toch blijven proberen om op professioneel niveau actief te blijven. 'Het hoofd wil wel nog wel maar het lichaam niet meer', is een bekende uitspraak van profs die het liefst nog een aantal jaren door willen voetballen. Uiteindelijk zal ook deze groep profvoetballers er aan moeten geloven en, zullen sommigen, gedwongen zijn hun actieve voetbalcarrière te beëindigen. De meesten profvoetballers zien echter zelf wel op tijd in dat ze niet meer mee kunnen op het vereiste niveau en nemen vrijwillig het besluit om te stoppen.

'Ouderdom. Op een gegeven moment dan ben je het ook gewoon beu. Je ziet toch dat er een eind aan gaat komen. Je kunt niet zeggen van ' ik blijf maar doorgaan'.' (Frits, 62 jaar)

Het vrijwillig stoppen als gevolg van de pensionering van de topsportloopbaan levert normaal gesproken de minste problemen op met betrekking tot het afscheid nemen van de voetbalwereld. De meerderheid van de respondenten die in dit onderzoek hun loopbaan beëindigden als gevolg van 'ouderdom' vonden het wel mooi geweest. De motivatie om nog veel offers te maken voor het voetbal zakte naar een steeds lager peil. Er was ook een respondent die veel moeite had om te stoppen als gevolg van zijn leeftijd.

'Ik was vierendertig en ik had het wel gehad. Maar ik had wel moeite om te stoppen. Het is toch het grootste deel van je leven. Ik heb altijd gevoetbald, toen ik moest stoppen deed me dat wel wat. Maar er is een tijd van komen en van gaan zeggen ze.' (Hans, 39 jaar)

Profvoetballers die stoppen als gevolg van hun leeftijd hebben vaak een lange periode als profvoetballer achter de rug. Ze hebben het maximale uit hun voetballoopbaan gehaald en zijn zo lang mogelijk doorgegaan. Dit kan als verklaring worden aangehaald waarom sommige van deze betreffende groep zoveel moeite hebben om afscheid te nemen van het voetbal. Tot hun, pakweg vijfendertigste, heeft heel hun leven in het teken gestaan van voetbal en dat is voor de prof moeilijk om achter zich te laten.

Een andere oorzaak dan de hierboven besproken pensionering van de voetballoopbaan is de vrijwillige keuze voor het stoppen met de professionele voetballoopbaan. Volgens Murphy (1995) zijn de verwachte voordelen van andere levensactiviteiten dan groter dan de voordelen van de huidige carrière. De profvoetballer is op zoek naar nieuwe uitdagingen. In de

interviews kwam dit tevens een aantal keren duidelijk naar voren. Een aantal respondenten had tegen het einde van hun actieve voetballoopbaan een betaalde baan naast het voetbal. Er kwam daarbij een moment dat er bewust voor werd gekozen om te stoppen met het voetbal.

'Ik kreeg toen een baan aangeboden door iemand waarbij ik meer zou verdienen als met het voetbal en met mijn andere werk samen.' (Hein, 50 jaar)

Doordat de betreffende respondent meer geld kan verdienen buiten het voetbal neemt zijn intrinsieke motivatie om nog door te gaan met zijn professionele voetballoopbaan af. Hij is immers niet meer gemotiveerd om zijn voetballoopbaan voort te zetten omdat hij ergens anders meer geld kan verdienen. Er kan zich ook de situatie voordoen dat een profvoetballer door zijn werkgever voor de keuze tussen voetbal en werk wordt gesteld. Als profvoetballers een baan hebben naast het voetbal heeft het werk daar vaak onder te leiden. Een profvoetballer is immers maar beperkt inzetbaar doordat hij tevens andere verplichtingen heeft. Op den duur kan het daardoor voorkomen dat de prof door zijn werkgever wordt 'verplicht' om te stoppen met profvoetbal. Het stoppen met profvoetbal is dan dus niet vrijwillig.

In de meeste gevallen is het zo dat de intrinsieke motivatie voor het voetballen af neemt waardoor de voetballoopbaan wordt beëindigd. De reactie van de profvoetballer op de ontstane situatie beïnvloedt de overgang direct op de korte termijn. Als een ex-profvoetballer het kan accepteren dat zijn voetbalcarrière voorbij is om wat voor dan reden dan ook, zorgt dit voor een betere overgang. Het deel profvoetballer kan dan definitief worden afgesloten en men kan zich volledig gaan richten op een nieuwe start. In de volgende paragraaf zal de steun van de directe omgeving gedurende de overgang worden behandeld. Als profvoetballers gesteund worden in de keuzes die ze maken zorgt dit eveneens voor een betere overgang.

Steun van directe omgeving is het belangrijkste

Volgens van Yperen (2004) zijn de immateriële omgevingsfactoren van belang om de capaciteiten van een profvoetballer goed tot uitdrukking te laten komen. De ex-profvoetballers gaven allemaal aan dat ze grotendeels gesteund werden door hun directe omgeving gedurende hun voetballoopbaan. De steun van de directe omgeving kan daarbij onderverdeeld worden in de steun van familie en in de steun van de partner. Gedurende de

jeugdopleiding en in de beginjaren van de profcarrière is het meestal de familie die het meest betrokken zijn bij de profvoetballer.

‘Mijn ouders stonden altijd klaar, waar ze konden helpen deden ze dat ook. Ik denk ook wel dat die steun nodig is.’ (Hans, 39 jaar)

Naarmate de profvoetballer ouder wordt, gaat de partner een steeds belangrijkere rol spelen.

‘Steun en toeverlaat, kan niet beter. Ze heeft zich altijd in dienst gesteld van mijn carrière. Altijd rekening gehouden met mij. Altijd bezig voor mij. Ik heb heel veel respect voor haar.’ (Jan, 46 jaar)

De directe omgeving bestaat dus in eerste instantie uit familie en later uit de partner. Er wordt in beide gevallen veel waarde gehecht aan de steun van de directe omgeving. De respondenten gaven aan dat dit ze over moeilijke momenten heen kon helpen. Dit sluit dus goed aan bij de beweringen van Tinley (2002). Als de goedkeuring en steun van familie en de partner ontbreekt tijdens en na de carrière beëindiging zorgt dit ervoor dat de bezorgdheid toeneemt. De sociale omgeving van profvoetballers bestaat gedurende hun actieve voetbalcarrière wel voornamelijk uit mensen binnen de voetbalerij.

Ik moet wel zeggen dat ik in de periode dat ik voetbalde was ik wel heel selectief in mijn vrienden. Dus de contacten die je hebt waren ook wel vaak met of via het voetbal.’ (Hein, 50 jaar)

Doordat een aantal respondenten naast het voetbal ook nog werkten hadden ze het erg druk. Er werd daarom bewust gekozen om de sociale contacten vooral binnen de voetbalerij op te zoeken. De beste vrienden van elkaar zaten dan ook vaak in hetzelfde voetbalteam.

‘Ja, misschien had ik anders meer dingen gedaan of meer mensen gekend maar daar kun je natuurlijk niks over zeggen. Je moet het doen met de tijd die je hebt.’ (Frits, 62 jaar)

De bewering van Ogilvie en Taylor (2001) dat het sociale systeem van profvoetballers gedurende hun actieve carrière voornamelijk bestaat uit contacten uit de voetbalwereld, wordt dus grotendeels bevestigd. Hoewel veel profvoetballers uit dit onderzoek een baan hadden

naast het voetbal hadden ze vooral contact met andere profvoetballers. Er wordt tevens van uitgegaan dat dit sociale systeem na het beëindigen van de carrière voor een groot deel komt te vervallen. Bij de meeste respondenten is dat ook het geval. De directe omgeving blijft de ex-prof altijd onvoorwaardelijk steunen na het beëindigen van de voetballoopbaan. De contacten met de oud-teamgenoten verwateren echter voor een groot deel.

'Echte vrienden, ik kan op eentje altijd rekenen, en eentje geeft me altijd heel goed advies. Er is er dus één of anderhalf. En dat van de honderd man waarmee je gevoetbald hebt.' (Kees, 37 jaar)

Veel ex-profs zien elkaar slechts een paar keer per jaar. Bijvoorbeeld tijdens speciaal georganiseerde wedstrijden voor oud-spelers. Slechts een enkeling heeft nog regelmatig contact met oud-teamgenoten.

'4/5 van de mensen die ik ken hebben zelf ook gevoetbald of zijn zelf aan het voetballen. Dus het is ook wat je zelf opzoekt en waar je door opgezocht wordt. Je snapt elkaar, positief.' (Tom, 45 jaar)

Het sociale systeem is bij het merendeel van de respondenten dus voornamelijk gebaseerd op de nieuwe sociale identiteit die ze hebben ingenomen. Geen enkele ex-profvoetballer had daarbij moeite om nieuwe sociale contacten op te bouwen na het beëindigen van hun carrière. Dit zou je kunnen verklaren doordat voetballers een sociaal leven gewend zijn. Gedurende hun actieve voetballoopbaan waren ze altijd omringd door veel mensen. Ze beschikken daardoor over voldoende sociale vaardigheden om nieuwe contacten op te bouwen. In de volgende paragraaf zal een goede planning, een ander aspect dat voor een betere overgang kan zorgen, aan bod komen.

Zorg ervoor dat je ergens op terug kunt vallen

Ogilvie en Taylor (2001) zeggen dat planning een belangrijke hulpbron is die veel invloed heeft op de transitie. Dit wordt door niemand tegengesproken. In de voorgaande paragrafen van dit resultaten hoofdstuk is al besproken dat gedurende de profcarrière het voetbal op de eerste plaats komt. Voor de één geldt dit natuurlijk meer dan voor de ander.

‘Aan carrièreplanning heb ik nooit gedaan. Ik heb altijd het vage idee gehad dat ik ‘wel iets wilde gaan doen in de voetballerij’.’(Peter, 48 jaar)

‘Dat betekende wel dat mijn carrière in het werk in het teken moest staan van het voetbal. Als in andere dingen teveel tijd ging zitten dan had ik dat niet gedaan want dan vond ik dat dit ten koste ging van het voetbal.’(Hein, 50 jaar)

Het gevolg is dat profvoetballers vaak weinig tijd over houden voor eventueel een opleiding. Aan de tijd die ze over houden geven ze liever een andere invulling. Hun prioriteiten liggen niet bij het volgen van een opleiding maar bij het presteren op topniveau. Hier wordt vooral in de beginjaren van de profcarrière zo over gedacht. De middelbare school wordt wel afgemaakt alleen wordt er geen vervolgopleiding achteraan gedaan. Dit in tegenstelling tot andere topsporten waarbij het merendeel student is. Omdat er maar weinig mensen de kans krijgen om op professioneel voetbalniveau te acteren is het wel te begrijpen dat een profvoetballer er alles op af wil stemmen. Of dit wel verstandig is, is een tweede.

‘Als ik nu de zaak opnieuw zou moeten doen had ik zeker in de beginjaren dat ik voetbalde gestudeerd.’(Hein, 50 jaar)

Het aspect planning is dus sterk persoonsgebonden. Het gaat er vaak om of iemand het op kan brengen om naaste de voetbalcarrière ook nog een cursus of opleiding te volgen. Binnen de cultuur van BVO's wordt het namelijk niet gestimuleerd om bezig te zijn met het leven na het voetbal.

‘Onder de voetballers was ik de student en later zelfs de professor. Ik ben altijd een buitenbeentje geweest’(Peter, 48 jaar)

Het wordt dus niet als gebruikelijk gezien als je naast het voetbal actief aan het studeren bent. Sommigen profvoetballers zijn zich er helemaal niet van bewust dat ze na hun voetballoopbaan opnieuw moeten beginnen.

‘In de twaalf jaar dat ik voetbalde, heb ik er nooit bij stilgestaan dat ik buiten de voetballerij weinig marktwaarde heb.’(John, 37 jaar)

Uit het gegeven dat de planning veelal afhangt van de persoon zelf kan al worden opgemaakt dat de begeleiding vanuit de club vaak te wensen overlaat. Het wordt in ieder geval niet gestimuleerd, de nadruk ligt toch echt op het voetbal.

'Minimaal, je moest er wel om vragen en dan deden ze het wel.' (Thijs, 46 jaar)

'Clubs vertellen je op alle fronten wat je moet doen, maar als een voetballer stopt moet hij het zelf uitzoeken. Hulp is dan welkom.' (Niels, 39 jaar)

Een belangrijke kanttekening die hierbij dient te worden gemaakt is dat het hier gaat om de situatie van tien jaar geleden of langer. Het besef dat er vanuit de club meer moet worden gedaan om profvoetballers te stimuleren een opleiding of iets dergelijks te volgen wordt steeds groter. De clubs worden daarbij vaak wel door externe organisaties gestimuleerd om zulke programma's in te voeren. De ondersteunende programma's die op initiatief van de club zelf worden opgezet zijn op de jeugdige spelers gericht. Het afmaken van de middelbare school wordt daarbij gestimuleerd waarna de begeleiding grotendeels komt te vervallen. De constatering uit het onderzoek van Maandag en Achterhof (1992), dat de intensiteit van de begeleiding afneemt naarmate de speler zich in een later stadium van zijn carrière bevindt, wordt daarmee dus bevestigd.

Een positief initiatief op het gebied van begeleiding is de invoering van het scholingsproject in 2007. Dit project geeft alle profvoetballers in Nederland de kans om zich op verschillende gebieden te ontwikkelen. Met behulp van trainingen op het gebied van persoonlijke opdrachten, financiële planning, persoonlijke effectiviteit als profvoetballer en sollicitatievaardigheden worden de profs ondersteund bij het werken aan een carrière tijdens en na hun actieve voetballoopbaan (Andriessen et al, 2007).

Toch was in dit onderzoek de meerderheid van de respondenten gedurende hun voetballoopbaan al wel bezig met het leven na het voetbal. Ze waren zich ervan bewust dat het verstandig is om naast het voetbal een opleiding te volgen. Dit zorgt ervoor dat men ergens op terug kan vallen na het beëindigen van de carrière.

'Mijn hart was voetbal en mijn verstand zij natuurlijk, ja jongen je moet ook iets naast het voetbal doen.' (Tom, 45 jaar)

Het besef dat het leven niet alleen om voetbal draait kwam bij de meeste ex-profvoetballers met de jaren. Dit werd bij sommige veroorzaakt doordat zij inzagen dat de absolute top niet voor hen was weggelegd. Het gevolg was dat men naast het voetbal ging werken of een opleiding ging volgen. Het leven na het voetbal werd belangrijker. Dit wordt duidelijk bevestigd doordat verschillende ex-profvoetballers hun actieve voetballoopbaan lieten voor wat het was en zich volledig op hun werk gingen richten.

‘Mijn baas zei toentertijd van ‘je hebt die vrijheid, alleen ik zou het ook prettig vinden als je volledig je op je werk stort.’ Dan is de keuze niet zo moeilijk, dan moet je dat gewoon doen.’(Thijs, 46 jaar)

Het bewustzijn om je al bezig te houden met het plannen van het leven na het voetbal wordt ook bepaald door het inkomstenniveau in de voetbalerij. De verschillen binnen de voetbalwereld zijn groot tussen de absolute top en de rest in Nederland. Vooral de voetballers die in vergelijking met de rest minder verdienen zien daarom zelf ook wel in dat het verstandig is om je niet alleen met voetbal bezig te houden. Het is niet zo dat zij een zodanige financiële buffer op kunnen bouwen dat ze de rest van hun leven zorgeloos kunnen gaan rentenieren. Dit is slechts voor een heel selecte groep weggelegd. Maar dan nog is het niet onverstandig om je bezig te houden met een andere levensinvulling na het einde van je carrière.

‘Lekker genieten van je geld is een simpele voorstelling van het leven na het voetbal. Zo werkt het niet, heb ik zelf ondervonden en elders gezien.’(Niels, 39 jaar)

In het LDI model wordt ervan uitgegaan dat het stellen van doelen het belangrijkste aspect is om beter om te kunnen gaan met kritieke gebeurtenissen. Profvoetballers hebben gedurende hun actieve voetballoopbaan een duidelijk doel voor ogen. Ze willen allemaal het maximale uit hun carrière halen en het zo ver mogelijk schoppen in de voetbalerij. Iedere voetballer droomt ervan om bij de absolute topclubs te spelen.

‘Ik wilde wel als je het over voetbal hebt zo hoog mogelijk voetballen en dat is uiteindelijk toch wel gelukt.’(Jeroen, 52 jaar)

Zodra de voetballoopbaan voorbij is vervalt deze doelgerichtheid op de lange termijn grotendeels. Geen van allen hadden een duidelijk stappenplan van wat ze allemaal nog wilden bereiken of doen. Op de korte termijn werden er wel doelen gesteld.

'Ik kan ook niet stil zitten ik moet gewoon aan de gang blijven. Ik moet een doel hebben.'(Tom, 45 jaar)

De motivatie om gestelde doelen te halen was bij alle voetballers sterk aanwezig.

'Ik ben wel een streber. Als ik iets wil bereiken, wil ik ook dat het goed gebeurt.'(Hans, 39 jaar)

Een ander aspect van planning is het bewust bezig zijn met het afbouwen van het topsportlichaam gedurende de transitie. Vrijwel alle ex-profvoetballers zijn na hun carrière door blijven gaan met sporten. Het grootste deel heeft de overstap gemaakt naar het amateurvoetbal om daar op redelijk niveau te kunnen blijven voetballen. Dit heeft er bij allemaal voor gezorgd dat de overgang beter is verlopen. Door een aantal keer in de week te blijven trainen en wedstrijden te blijven spelen had men de mogelijkheid om rustig af te bouwen. Er was één iemand die via zijn oude profclub gebruik heeft gemaakt om af te trainen.

'Ik heb 1 jaar afgetraind. Het tweede jaar hoefde ik niet meer af te komen trainen van de trainer die ze toen hadden. Die vond dat ik teveel invloed had op de spelers dus die wilde mij niet op de training hebben. Belachelijk.'(Frits, 62 jaar)

Er kan in dit geval dus niet echt worden gesteld dat het aftrainen ervoor heeft gezorgd dat de overgang beter is verlopen. Door omstandigheden heeft de persoon in kwestie alleen maar slechte gevoelens overgehouden aan het afscheid bij zijn club. In het algemeen is het wel beter voor een ex-profvoetballer om af te trainen. Ze hebben een groot deel van hun leven zowat iedere dag fanatiek gesport. Op het moment dat ze hiermee stoppen is de kans groot dat dit voor problemen zorgt.

'Nee, had ik beter wel kunnen doen. Ik heb er het volgende aan over gehouden dat ik last kreeg van mij schildklier omdat ik niet had afgetraind.'(Thijs, 46 jaar)

Hierbij dient wel de opmerking te worden gemaakt dat de profvoetballer fysiek nog in staat moet zijn om af te kunnen trainen. Als een profvoetballer door een zware blessure een punt achter zijn voetballoopbaan heeft moeten zetten wordt het natuurlijk een lastig verhaal. De profvoetballer zal dan niet meer in staat zijn om fanatiek af te trainen. In de volgende paragraaf zal een ander gevolg van het stoppen met profvoetbal worden behandeld, namelijk dat iedere profvoetballer op den duur het spelletje gaat missen.

Hart blijft voetbal

Een belangrijke uitkomst van het onderzoek is dat de passie voor het voetbal bij de ex-profvoetballers niet verloren gaat. Iedere professionele voetballer heeft op de één of andere manier affiniteit met de voetbalsport. Op het moment dat ze hun carrière beëindigen zullen ze daarom vroeg of laat allemaal het spelletje gaan missen. Dit sluit goed aan bij de bevindingen van het onderzoek van Maandag en Achterhof (1992). Het grootste probleemgebied dat daarbij naar voren kwam met betrekking tot de carrièreovergang waren problemen die direct terug te voeren zijn op het stoppen met betaald voetbal. Het missen van het wereldje maakt daar deel van uit. Dit geldt voor de één natuurlijk meer dan voor de ander maar over het algemeen gaat de passie voor sport nooit verloren.

Voetbal is mijn hart en dat wil ik ook niet los laten eigenlijk. Het is een soort passie die je niet loslaat.’(Tom, 45 jaar)

Het is daarom ook geen verrassing dat veel ex-profvoetballers hun geluk gaan beproeven als voetbaltrainer. Op deze manier kunnen ze toch actief betrokken blijven bij het voetbal. Echter, veel ex-profvoetballers zijn zich er wel degelijk van bewust dat een carrière als voetbaltrainer niet altijd even gemakkelijk is. Zij kiezen er daarom bewust voor om na hun voetbalcarrière een baan buiten de voetballerij te zoeken.

‘Gedurende de daarop volgende jaren besepte ik echter dat mijn toekomst niet in het trainersvak lag. Het onzekere zwerfende bestaan en het kleine aantal interessante jobs gaven de doorslag.’(Jos, 39 jaar)

‘De meeste spelers worden voetbaltrainer, maar ik heb sommige coaches in zes maanden vijf jaar ouder zien worden, dat wilde ik niet.’(Niels, 39 jaar)

Het aanbod op de markt voor voetbaltrainers is vele malen groter dan de vraag naar voetbaltrainers. De beschikking hebben over de juiste trainerdiploma's biedt daarom bij lange na geen garantie voor een succesvolle trainersloopbaan. Er zijn dan ook veel ex-profvoetballers die in eerste instantie hun trainersdiploma's hebben gehaald om vervolgens in te zien dat ze toch liever buiten de voetbalwereld werkzaam zijn.

Naast het feit dat veel ex-profvoetballers door hun passie voor het voetbal hun geluk gaan beproeven in de trainerswereld, komt de liefde voor het spelletje tevens in een ander aspect van het leven van de ex-profvoetballer terug. Van de interviewkandidaten was er slechts een enkeling die zijn voetbalschoenen definitief in de kast heeft gehangen. Het overgrote deel is, voornamelijk in de beginjaren na het beëindigen van hun voetballoopbaan, nog jaren actief geweest op amateurniveau. Het positieve aspect hiervan is dat het kan bijdragen aan een betere overgang omdat men daardoor vaak niet het idee heeft dat er definitief afscheid is genomen van het voetbal.

'Het jaar daarop werden we kampioen met de amateurs en hadden we ook een goed elftal. Dat verzachte toch wel een beetje de pijn.' (Tom, 45 jaar)

Eenzijds kan het natuurlijk ook worden benaderd als het vooruitschuiven van problemen. Dit is afhankelijk van de intentie waarmee men op amateurniveau gaat voetballen. Als de intrinsieke motivatie overheerst is het vaak een goede oplossing om de overgang soepeler te laten verlopen. Als de extrinsieke motivatie de overhand heeft leidt het vaak tot problemen.

'Veel profvoetballers gaan in België op amateurniveau voetballen omdat daar veel meer verdiend kan worden, na verloop van tijd zijn ook deze inkomsten niet meer toereikend genoeg en komt men in de problemen' (Piet, 51 jaar)

Het uitgavenpatroon en de hypotheek van profvoetballers zijn gebaseerd op zijn inkomsten gedurende zijn actieve voetballoopbaan. Om de inkomstenderving tegen te gaan na het beëindigen van zijn voetballoopbaan zijn er dus profvoetballers die op amateurniveau over de grens (België) gaan voetballen. Op den duur zijn deze inkomsten niet meer toereikend genoeg en zal men daarnaast moeten gaan werken. Dit zijn ze niet gewend waardoor er problemen kunnen ontstaan. In de volgende paragraaf zal een voordeel aan bod komen waar ex-profs gebruik van kunnen maken als ze op zoek gaan naar een baan.

Een goede kruiwagen om ergens binnen te komen

De bekendheid die profvoetballers over hebben gehouden aan hun topsportcarrière kan voordelen opleveren bij de zoektocht naar een nieuwe baan. Vooral in de beginjaren nadat er een punt achter de professionele voetballoopbaan is gezet kan de naamsbekendheid worden gezien als een voorsprong ten opzichte van het overige personeelsaanbod.

‘In de beginfase kan het zeker wel helpen. Ik bedoel als ze je ergens kennen en je hebt een kruiwagen om ergens binnen te komen dan zal de voetballerij daar best een rol in kunnen spelen. Dus dat ze het je eerder gunnen dan iemand anders; dat sluit ik zeker niet uit.’ (Hein, 50 jaar)

Het imago van de profvoetballer kan dus positief van invloed zijn bij het solliciteren voor een baan. Volgens de respondenten is de kans aanzienlijk dat een ex-profvoetballer wordt verkozen ten opzichte van een andere werknemer die over vergelijkbare capaciteiten beschikt. Echter, om dit te bevestigen zal er een onderzoek moeten worden uitgevoerd waarbij ook de werkgevers van ex-profvoetballers worden meegenomen. De respondenten van dit onderzoek gaven aan dat zodra men vervolgens is aangenomen in een bedrijf het ‘imagovoordeel’ snel verdwijnt en er moet worden gepresteerd.

‘Kijk, toen had je dus een ingang ergens, maar ja dat moet je vervolgens wel waarmaken.’ (Jeroen, 52 jaar)

Zoals in paragraaf 2.1 van het theoretisch deel naar voren komt kan er met betrekking tot de sociale identiteit een onderscheid worden gemaakt tussen een algemeen beeld en een persoonlijk beeld van de sociale identiteit. Hierboven is al aangetoond dat het algemene beeld een voorsprong kan geven ten opzichte van andere werknemers. Het persoonlijke beeld dat is opgebouwd op basis van de topsportloopbaan, kan ook voordelen opleveren bij de zoektocht naar een baan.

‘Het geeft je wel zelfvertrouwen. Of in ieder geval je kunt een deur open maken.’ (Tom, 45 jaar)

De oude topsportidentiteit kan dus vooral in de beginperiode een rol blijven spelen. Deze oude topsportidentiteit kan een zogehete ‘imagovoordeel’ opleveren ten opzichte van het overige personeelsaanbod. Toch was er ook een respondent die vond dat zijn identiteit als profvoetballer niet louter voordelen met zich mee had gebracht.

‘Af en toe helpt het je wel maar het kan je ook tegen werken. Het heeft voor en nadelen.’(Hans, 39 jaar)

Het merendeel van de respondenten was het er echter over eens dat de status die gepaard gaat met de identiteit van ex-profvoetballer gebruikt kan worden bij het innemen van een nieuwe arbeidsmarktpositie. Dit wordt bevestigd doordat veel ex-profs uit dit onderzoek nog nooit hebben hoeven te solliciteren. Het sociale netwerk dat is opgebouwd gedurende de professionele voetballoopbaan zorgt ervoor dat men gemakkelijker bij bedrijven binnen kan komen. Naast het imagovoordeel beschikken ex-profs vaak over transfereerbare vaardigheden die bruikbaar zijn in het bedrijfsleven. Deze transfereerbare vaardigheden komen in de volgende paragraaf aan bod.

Profvoetballer, een goede voorbereiding voor de arbeidsmarkt.

In hoofdstuk twee van het theoretisch deel wordt door Murphy (1995) gesteld dat topsport een goede voorbereiding voor het leven is. Een voorwaarde hiervoor is dat de vaardigheden wel worden herkend en zodanig kunnen worden gebruikt in andere leefdomen. Uit de resultaten van de interviews is duidelijk naar voren gekomen dat de ex-profvoetballers ervan overtuigd zijn dat ze specifieke vaardigheden hebben aangeleerd gedurende hun topsportloopbaan. In deze paragraaf zullen de belangrijkste transfereerbare vaardigheden worden besproken.

In teamverband werken

Voetbal is een teamsport, het individu is ondergeschikt aan het teambelang. Dit is één van de eerste en belangrijkste lessen die je leert in de voetbalerij. Het draait uiteindelijk allemaal om het resultaat dat je als team neerzet. Het gaat erom dat je jouw kwaliteiten in het team inpast. Dus op de eerste plaats komt het team, en dan pas je eigen kwaliteiten. Het leren functioneren binnen een team en het groepsproces wat zodanig wordt aangeleerd kan erg bruikbaar zijn binnen een organisatie of bedrijf.

‘Wat ik doe kan je gewoon heel goed vergelijken met voetbal. Je werkt ergens naar toe en ik heb gewoon geleerd dat je het niet alleen kunt. Hoe goed je ook bent. Je hebt de andere mensen nodig’ (Stefan, 41 jaar)

‘Leiding geven aan het team van medewerkers die we hier hebben, daarin lijkt mijn huidige werk nog het meest op voetbal.’ (Peter, 48 jaar)

In het bedrijfsleven wordt tegenwoordig veel gewerkt in verschillende teams en projecten waardoor de eerder opgedane ervaringen goed van pas kunnen komen.

Goede discipline/instelling

Doordat je in een team werkzaam bent is er in ieder geval al een bepaalde mate van discipline vereist. Als je gemaakte afspraken niet nakomt laat je de rest vallen en dat wordt niet getolereerd in de voetballerij. Om je te handhaven op professioneel voetbal niveau zul je de discipline moeten hebben om veel offers te maken voor het voetbal. Bovendien moet je een goede instelling hebben om koste wat het kost een goed resultaat neer te willen zetten

‘Je moet je gewoon inzetten en een goede loyaliteit tonen naar je team. De drang hebben om te presteren en daarvoor te willen werken.’ (Tom, 45 jaar)

Het belang van deze eigenschappen is groot. Voetballers die weinig discipline tonen en zich niet voor de volle honderd procent inzetten zullen het vaak niet redden. Op de arbeidsmarkt zijn discipline en instelling tevens twee eigenschappen waar zwaar aan wordt getild door werkgevers. Uit de interviews bleek echter ook dat de discipline niet overal even streng werd nageleefd.

‘De discipline was afhankelijk van de trainers. Sommige waren veel te streng, andere vonden alles goed.’ (Frits, 62 jaar)

Het is dus niet zo dat alle profvoetballers per definitie altijd hun afspraken nakomen en taken uitvoeren. Toch kan gesteld worden dat het eigenschappen zijn waar ex-profvoetballers zeker mee uit de voeten kunnen op de arbeidsmarkt.

Doorzettingsvermogen

Iedere topsporter beschikt over een flinke portie doorzettingsvermogen, zo ook de profvoetballer. Wedstrijden worden gespeeld op het scherpst van de snede en voetballers leren daarom om tot het uiterste te gaan. Een veelgehoord antwoord van profvoetballers is dat ze zich 110 % geven tijdens wedstrijden om uiteindelijk als winnaar van het veld te kunnen stappen. De profvoetballer heeft bovendien altijd wel te maken met tegenvallers waar hij zich doorheen zal moeten vechten.

'Het doorzettingsvermogen om als het tegen zit het toch tot een goed einde te brengen.' (Hein, 50 jaar)

Als profvoetballers een doel voor ogen hebben zullen ze er veel voor over hebben om dit te bereiken.

'Ik vergelijk altijd de maatschappij met een voetbalwedstrijd, die hebben namelijk heel veel raakvlakken met elkaar. Je wilt iets bereiken en je wilt iets doen en daar moet je zowel in de maatschappij als in de voetbalerij voor blijven trainen.' (Thijs, 46 jaar)

'Het omgaan met stress en druk is wat me door mijn achtergrond nog het beste afgaat. Men vraagt zich wel eens af hoe ik in sommige situaties zo rustig kan blijven, hoewel dit ook deels in mijn karakter ligt.' (Jos, 39 jaar)

Voor een baan na de voetbalcarrière is het vanzelfsprekend een nuttige eigenschap als je gestelde doelen wilt behalen en je daarbij niet makkelijk van de wijs laat brengen. Ex-profs kunnen daarbij vaak van te voren een goede inschatting maken of de doelen ook daadwerkelijk haalbaar zijn.

Zelfkennis

Een belangrijke reden die daar achter gezocht kan worden is dat een profvoetballer zichzelf goed in kan schatten. Een profvoetballer leert zichzelf in de loop der jaren goed kennen. Hij weet wat hij wel en vooral ook wat hij niet goed kan.

'Weten wat je zelf waard bent en hoe dat je in dat team kan komen.' (Tom, 45 jaar)

Bovendien maken profvoetballers een snelle ontwikkeling door op lichamelijk en mentaal vlak.

'Heel veel mensenkennis. Heel snel volwassen geworden, omdat het een hard wereldje is.'(Thijs, 46 jaar)

Als een profvoetballer niet goed presteert krijgt hij dit te horen, van zijn teamgenoten en trainer. Je leert dus om goed om te gaan met kritiek en om elkaar direct te confronteren met onenigheden.

'Ik denk dat ik daar in het zakenleven nog altijd mijn voordeel mee doe: je moet op zijn tijd heibel kunnen maken en iemand figuurlijk een kegel kunnen geven.'(Peter, 48 jaar)

Naast deze zogehete transfereerbare vaardigheden zijn er nog meer voordelen die een actieve voetballoopbaan met zich mee kan brengen. In de vorige paragraaf is al aan bod gekomen dat het imago een voordeel kan opleveren bij het zoeken naar een baan. Een ander belangrijk voordeel kan zijn dat je veel mensen leert kennen gedurende je voetballoopbaan.

'Het grootste voordeel is dat je met mensen in contact kwam waarmee je normaal gesproken nooit mee in contact zou komen. Dus zakenmensen.'(Thijs, 46 jaar)

De voetbalwereld draait al tijden niet meer alleen om de voetballers zelf. Het is een grote, op geld beluste, sector geworden waarbinnen een grote verscheidenheid van organisaties zijn verwickeld. Gedurende de voetballoopbaan kan er dus een flink sociaal netwerk worden opgebouwd van invloedrijke personen waar na de voetballoopbaan eventueel een beroep op kan worden gedaan. Veel ex-profvoetballers blijken dan ook aan hun eerste baan te zijn gekomen met behulp van door het voetbal opgedane contacten.

'Toen heeft een oud bestuurslid gezegd van 'ik ken nog wel iemand die bij ons heeft gevoetbald' en zo ben ik daar in dienst gekomen. Dus via via ben ik wel aan mijn baan gekomen.'(Jeroen, 52 jaar)

De ene voetballer houdt zich hier natuurlijk meer mee bezig dan de ander. Sommige profvoetballers zijn gedurende hun actieve carrière al heel bewust bezig met het opbouwen van zakenrelaties.

'Ik was altijd wel een beetje meer ondernemend als voetballer. Voetballen vind ik heel leuk maar ondernemen vind ik nog tien keer leuker.' (Stefan, 41 jaar)

Dit zijn allemaal factoren die ervoor kunnen zorgen dat er gemakkelijker een baan kan worden gevonden. In de volgende paragraaf zal deze zoektocht naar een baan worden behandeld.

Op zoek naar de juiste baan

Na het beëindigen van de professionele voetballoopbaan gaan de ex-profvoetballers op zoek naar een nieuwe baan op de arbeidsmarkt. Veel profvoetballers ambiëren daarbij een baan als trainer binnen de voetballerij. In de paragraaf, hart blijft voetbal, is al aan bod gekomen dat er maar weinig interessante banen zijn binnen deze sector en dat het aanbod daarbij vele malen groter is dan de vraag. Vaak is het dan ook niet de verstandigste keuze om meteen weer binnen de voetballerij aan de slag te gaan. Dit wordt bevestigd door de organisatie n-ex-t die zich richt op de carrière na topsport (www.n-ex-t.nl). Hun motto is dan ook 'eerst eruit en dan pas weer erin'. Ze willen daarmee aangeven dat topsporters vaak geneigd zijn om binnen de sport te blijven denken. Het gevolg hiervan is dat ze meteen roepen dat ze trainer willen worden. Vaak valt dit erg tegen waardoor de ontevredenheid gaat overheersen. Het is daarom beter om in eerste instantie buiten de voetbalsector aan de slag te gaan en eventueel daarna pas weer binnen de voetbalwereld. Het probleem waar veel voetballers vervolgens tegen aan kunnen lopen is dat ze in het begin niet goed weten wat ze willen.

'In het begin ben je wel zoekende. Dan was je 's ochtends gewoon vrij, dat was wel raar. Dan had je niks te doen en ging op de bank liggen. Na twee maanden had ik het daar wel mee gehad en ben ik andere dingen gaan doen.' (Hans, 39 jaar)

Op het moment dat de ex-profs een baan hadden gevonden zijn er een aantal ook niet meer gewisseld van werk. De honkvastheid, uit het onderzoek van Maandag en Achterhof (1992),

komt daarbij dus duidelijk naar voren. Er waren echter ook een aantal respondenten waarbij de ‘nieuwe’ carrière werd gekenmerkt door het veelvuldig verwisselen van opleiding en baan.

‘Ik ben vaak van baan gewisseld voordat ik terecht ben gekomen bij mijn huidige baan, maar het heeft me nooit moeite gekost om nieuw werk te vinden. Dat heeft toch grotendeels te maken met mijn diploma’s.’ (Hein, 50 jaar)

Opvallend was dat het merendeel van de ex-profs eveneens weinig moeite had met het vinden van een baan. De belangrijkste oorzaak hiervoor moet gezocht worden in het feit dat ze allemaal één of meerdere opleidingen hadden gevolgd. Toch biedt ook dit geen garantie voor het vinden van een geschikte baan.

‘Dus ik ben breed onderlegd maar heb op het moment nog geen baan.’ (Tom, 45 jaar)

Bovendien had een deel van de respondenten tegen het einde van hun voetbalcarrière al een betaalde baan naast het voetbal. Op het moment dat ze een punt achter hun carrière hadden gezet, gingen ze fulltime bij dezelfde werkgever werken. Het probleem van het zoeken naar een nieuwe baan was voor deze groep respondenten dus niet aan de orde. Van de overige respondenten was het merendeel gemotiveerd om een nieuwe carrière op te bouwen. Uiteindelijk heeft dit ertoe geleid dat de meesten tevreden waren met hun huidige arbeidsmarktpositie.

‘Ik vind het heel leuk, ik heb het zelf opgebouwd. Heel veel afwisseling, mijn werk is mijn passie. Moet ook wel want ik heb geen seconde meer vrij, je werkt van ’s ochtends tot ’s avonds laat.’ (Stefan, 41 jaar)

Veel voetballers zijn aan hun eerste baan gekomen door het sociale netwerk dat ze tijdens hun professionele voetballoopbaan hebben opgebouwd. Voetbal leidt op dit gebied dus niet zo een geïsoleerd bestaan als wordt gesuggereerd in het theoretische kader. In bepaalde opzichten is er al gedeeltelijk sprake van een transitionele arbeidsmarkt. De overgang van betaald voetbal naar werk verloopt vaak probleemloos. Tussen de voetbalwereld en de arbeidsmarkt bestaan veel overeenkomsten. Er schuilt echter wel een bepaald gevaar in het feit dat ex-profs in het begin regelmatig gemakkelijk aan een baan kunnen komen.

'De telefoon staat vaak roodgloeiend, zeker als het om bekende sporters gaat. En wie behoefte heeft aan zekerheid, neemt overhaaste beslissingen.' (John, 37 jaar)

Op het gebied van ondersteuning kan er nog wel veel verbeterd worden. Instrumenten ter ondersteuning van de overgang ontbreken veelal. Er is geen sprake van persoonlijke begeleiding na het stoppen van profvoetbal. Op institutioneel niveau is er soms alleen de mogelijkheid tot het aftrainen op topsportniveau maar daar houdt het dan meestal mee op. De ex-profs zijn wel allen van mening dat als je vraagt om hulp bij de club dat je deze dan ook zult krijgen. Dit kan ook helemaal verkeerd uitpakken. Piet (51 jaar) vertelt een voorbeeld van een man die aan de slag kan gaan bij een sponsor van de voetbalclub. Hij kan hier stenen gaan sjuwen in een fabriek en wordt op den duur doodongelukkig. Het is dus van groot belang dat er wordt gezocht naar een baan die aansluit bij iemands interesses. Dit is ook meteen een belangrijk kritiekpunt op de uitkomsten van het onderzoek van Maandag en Achterhof (1992). Op basis van het statistische resultaat dat slechts vijf procent onvrijwillig werkloos is wordt de conclusie getrokken dat er geen problemen voor ex-profs zijn op de arbeidsmarkt. De sociale emoties van de ex-profvoetballers worden daarbij volledig buiten beschouwing gelaten. Uit het voorbeeld van de stenensjouwer van hierboven blijkt dat een profvoetballer ook werk kan verrichten wat totaal niet aansluit bij zijn ambities waardoor hij doodongelukkig wordt. Op het moment dat dit onderzoek werd verricht was bijna iedere ex-prof tevreden met zijn huidige arbeidsmarktpositie. Toch waren er een aantal respondenten die lang op zoek zijn geweest voordat ze uiteindelijk op de juiste plek terecht zijn gekomen. Het hebben van een betaalde baan dient dus niet zo eenduidig benaderd te worden zoals Maandag en Achterhof (1992) dat wel doen.

Een positief initiatief op 1 januari 2006 vanuit het contactspelersfonds KNVB is de invoering van de pensioenregeling betaald voetbal (Andriessen et al, 2006). Dit is een pensioenregeling die erop is gericht om de profvoetballers uitzicht te geven op een pensioenuitkering zodra ze de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt, bijvoorbeeld 65 jaar. Hij bouwt daarbij gedurende zijn actieve carrière een stuk kapitaal op. De pensioenregeling kan ook van kracht zijn buiten het betaalde voetbal bij een andere werkgever. De scheiding tussen voetbal en de arbeidsmarkt op het gebied van prepensioenplanning wordt daarmee dus doorbroken.

Doordat de ex-profs van het onderzoek weinig moeite hadden om werk te vinden hadden ze tevens weinig financiële problemen. Op financieel gebied gingen de meeste respondenten er

in eerste instantie wel op achteruit maar door hun goede opleiding en instelling kwamen ze er weer bovenop.

'Ze zeggen wel altijd dat je moet zorgen dat je rond je vierendertigste binnen moet zijn want daarna hebben die arme jongens niks meer en vallen ze in een zwart gat. Allemaal flauwekul, als ze een beetje pit hebben en ze hebben geen geld dan gaan ze toch werken.' (Frits, 62 jaar)

Toch zijn er genoeg voorbeelden van ex-profs die op financieel gebied wel in de problemen geraken. Het probleem is daarbij dat gedurende de actieve voetbalcarrière alles wordt geregeld voor de profs. Buiten het presteren tijdens wedstrijden is het een redelijk zorgeloos bestaan. Om alles uit de actieve carrière te halen zijn er veel profs die na hun middelbare school geen vervolgopleiding meer volgen. Dit zorgt voor problemen. De werklozen onder de ex-profs kunnen terugvallen op een W.W.-uitkering. Toch blijkt dit niet al te gemakkelijk te zijn. Aan een W.W.-uitkering voor ex-profs worden, net als voor andere mensen, strenge eisen gesteld. Het gevolg is dat de werkloze ex-profs moeite hebben om rond te komen. Het kost moeite om een W.W.-uitkering te krijgen waardoor de inkomsten niet hoog genoeg zijn om de kosten te dekken. Dit zorgt voor probleemsituaties.

Afscheid nemen van de topsportidentiteit

In de paragraaf, hart blijft voetbal, is al besproken dat de passie voor het voetbal niet snel zal verdwijnen. Bijna alle ex-profvoetballers gaan op den duur het spelletje missen. Stets en Burke (2000) stellen dat de sporter zijn topsportidentiteit snel kwijt raakt op het moment dat hij zijn carrière beëindigt. Dit wordt door de ex-profvoetballers deels bevestigd. Er moet namelijk wel een onderscheid worden gemaakt tussen enerzijds de identiteit als profvoetballer zoals deze door anderen wordt toegekend, en anderzijds in hoeverre men zichzelf nog ziet als ex-profvoetballer. De identiteit als ex-profvoetballer zoals deze ze door anderen wordt toegeschreven verdwijnt al vrij snel. In de beginjaren na de actieve voetbalcarrière worden ze nog wel regelmatig herkend maar na een aantal jaren worden ze vaak alleen nog herkend door de oudere clubsupporters.

'Ze spreken je wel altijd aan over het voetballen en het gaat bijna nooit ergens anders over. Maar ja dat wordt ook wel minder op den duur. Na een tijd zijn het alleen nog de oudere supporters die je herkennen.' (Frits, 62 jaar)

Het probleem van *'role residue'* zoals Fuchs Ebaugh in (Stier, 2007) dit beschrijft is dus slechts af en toe van toepassing. Op de korte termijn werden de respondenten nog wel herkend maar op de lange termijn bijna niet meer. Voor zichzelf zullen ze echter altijd de ex-profvoetballer blijven. Voor de grote namen uit de voetbalwereld is dat nog meer het geval. Zolang ze dit kunnen accepteren zorgt de *'role residue'* niet voor problemen. Doordat de respondenten door andere niet meer als ex-profvoetballer worden gezien is er ook geen sprake van verwachtingen die zijn gebaseerd op de oude topsportidentiteit.

De ene ex-profvoetballer reageert anders op het kwijtraken van de topsportidentiteit dan de ander. In dit onderzoek waren er geen ex-profvoetballers die veel moeite hadden met het kwijtraken van hun topsportidentiteit.

'Missen doe ik de bekendheid niet. Herkend worden gebeurt nog wel eens en de reacties van mensen zijn veelal erg leuk en spontaan.' (Jos, 39 jaar)

'Ik mis puur alleen het voetballen zelf, niet de aandacht en erkenning. Aandacht krijg je nog wel af en toe, het is niet meer zoveel als toen je nog voetballer was. Maar dat mis ik totaal niet.' (Hans, 39 jaar)

De ex-profvoetballers vinden het zelfs fijn als ze erkenning krijgen voor de nieuwe dingen die ze hebben bereikt buiten het voetbal. Ze zijn trots op hun nieuwe identiteit die ze hebben opgebouwd buiten het voetbal. De laatste stap van het rol-exit proces van Fuchs Ebaugh in (Stier, 2007) is hier dus doorlopen. Na het omslagpunt, stoppen met profvoetbal, is men nu terechtgekomen in de laatste fase. De ex-profvoetballer heeft een ex-rol identiteit gevestigd en wil nu worden erkend voor zijn nieuwe identiteit. De status van profvoetballer wordt dus niet meer echt gemist. Een aantal andere aspecten wel.

'Ik mis meer de persoonlijke erkenning. Meer van ergens iets uit halen waar je in geïnvesteerd hebt.' (Tom, 45 jaar)

Profvoetballers zijn heel hun actieve carrière bezig geweest met het investeren in zichzelf. Ze hebben constant geprobeerd om hun voetbalcapaciteiten zo goed mogelijk te ontwikkelen. In de voetbalerij krijg je daarvoor naast het behaalde resultaat ook veel persoonlijke erkenning. Bij een normale baan gaat dit in veel mindere mate op.

Naast deze persoonlijke erkenning misten bijna alle interviewkandidaten de grappen en het plezier dat ze hadden met de andere teamspelers rondom trainingen en wedstrijden.

'En het meeste wat ik nou eigenlijk mis is gewoon die lol die je met elkaar hebt in de kleedkamers.'(Jeroen, 52 jaar)

Op het moment dat dit onderwerp aan bod kwam werden de meeste respondenten meteen enthousiast. Verschillende voorbeelden kwamen naar voren van grappen die uitgehaald waren met andere spelers. Hieruit blijkt dat veel profvoetballers plezier hebben in de dingen rondom het voetballen zelf. Op het veld moet gepresteerd worden maar daarbuiten moet genoeg ruimte zijn om grappen en dergelijke met elkaar uit te halen. Aan de combinatie van voetbal en plezier wordt door profvoetballers veel waarde gehecht. Zonder plezier hou je het nooit lang vol en als je niet presteert op het veld wordt je zo uit de selectie gezet.

Als ik nu gevoetbald had dan was het allemaal anders gelopen

Tot slot van dit resultaten hoofdstuk wordt in deze paragraaf behandeld dat veel ex-profs, en dan vooral degenen die al lang gestopt zijn, het er over eens zijn dat als ze nu bij een profclub hadden gespeeld ze het vele malen beter zouden hebben gehad.

'Als ik dat vergelijk met nu, ja dan werden wij toentertijd zwaar onderbetaald.'(Jeroen, 52 jaar)

Natuurlijk is het zo dat door de steeds verdere professionalisering van de voetbalsport het voetbal een stormachtige ontwikkeling heeft doorgemaakt op economisch gebied. Financieel gezien zijn de salarissen in de laatste decennia met reuzensprongen omhoog gegaan in de absolute top. De ex-profvoetballers hebben dus wel deels gelijk met deze constatering. Echter, de salarissen die worden uitgekeerd door de kleinere clubs (in vooral de eerste divisie) zijn nog steeds niet hoog genoeg om er mee rond te komen. Dus ook in de huidige voetballerij zijn er genoeg voetballers die genoodzaakt zijn om er een baan bij te nemen. Verder waren er enkele ex-profvoetballers die vonden dat het niveau van hun oude club er flink op achteruit is gegaan.

'Ik denk ook wel eens van wat jullie kunnen op het veld, dat kan ik met één been.' (Jeroen, 52 jaar)

Hiermee willen ze aangeven, dat als ze op dit moment hadden gevoetbald ze waarschijnlijk bij een grotere club terecht waren gekomen en veel meer uit hun carrière hadden kunnen halen. Er kan natuurlijk niet worden nagegaan of dit ook daadwerkelijk het geval zou zijn. Het is een feit dat de manier waarop het voetbal gespeeld en beleefd wordt in de loop der jaren sterk is veranderd. Maar om nu te zeggen dat het leven van profvoetballers er daardoor makkelijker op is geworden gaat te ver. Mijns inziens kunnen de beweringen van de respondenten die hierop betrekking hebben dan ook sterk in twijfel worden getrokken. Ze kunnen worden toegeschreven aan de 'generatie-invloed' zoals die bij veel ouderen aanwezig is. Een typerende uitspraak is daarbij dat het vroeger allemaal beter was en dat de jeugd van tegenwoordig geen discipline heeft.

6 Conclusie

In het eerste deel van dit hoofdstuk zal er op basis van de resultaten een antwoord worden geformuleerd op de deelvragen. Vervolgens zal de onderzoeksvraag die centraal staat in het onderzoek worden beantwoord en zullen er aanbevelingen worden gedaan. Tot slot worden er suggesties gegeven voor een eventueel vervolgonderzoek waarna het hoofdstuk wordt afgesloten met een slotwoord.

§6.1 Deelvragen

Wat is de samenhang tussen de oorzaak voor het beëindigen van de professionele voetballoopbaan en het verdere verloop van het transitieproces?

Uit het conceptuele model dat is opgesteld met betrekking tot dit onderzoek komt naar voren dat de oorzaak voor het beëindigen van de voetballoopbaan samenhangt met het transitieproces. De resultaten uit het onderzoek bevestigen deze veronderstelling. Er kan daarbij geconcludeerd worden dat er op de korte termijn duidelijk sprake is van samenhang tussen de oorzaak voor het beëindigen van de voetballoopbaan en het verloop van het transitieproces. Het onderscheid tussen een gedwongen en een vrijwillig einde is daarbij cruciaal. Daarnaast zijn de mate van controle en bereidheid, de motivatie en uiteraard de persoonlijke reactie van de (ex)prof op de gehele situatie van groot belang. Op het moment dat de profvoetballer gedwongen is om zijn carrière te beëindigen zorgt het voor de meeste problemen. De mate van controle en bereidheid is dan vaak laag. De profvoetballer rekent er niet op dat hij zijn carrière moet beëindigen waardoor de klap meestal harder aankomt. Bovendien is de intrinsieke motivatie om door te gaan met voetballen dan in de meeste gevallen nog nadrukkelijk aanwezig. Psychisch kost het daardoor veel moeite voor de profvoetballer om zich neer te leggen bij het einde van zijn voetbalcarrière. Het gevolg is een negatieve reactie op de korte termijn, het kost de ex-prof veel moeite om afscheid te nemen van zijn topsportidentiteit. Deze situatie kan vooral in de beginjaren voor problemen zorgen. De ex-profvoetballer is nog meer met zijn verleden bezig in plaats van aan zijn toekomst te denken.

Bij een vrijwillig einde neemt de profvoetballer zelf het besluit om zijn voetballoopbaan te beëindigen. Uit de resultaten van het onderzoek is naar voren gekomen dat alle vier de

oorzaken zowel tot een gedwongen als een vrijwillig einde kunnen leiden. Het komt echter het meeste voor dat blessures en deselectie een gedwongen einde als gevolg hebben. De vrijwillige keuze en de leeftijd hebben in de meeste gevallen een vrijwillig einde van de voetballoopbaan als gevolg. Dit zorgt in het algemeen voor de minste overgangsproblemen. Als een profvoetballer vrijwillig de keuze maakt om zijn actieve voetbalcarrière te beëindigen zijn de mate van controle en de mate van bereidheid vaak groot. De profvoetballer is klaar voor de overgang. De intrinsieke motivatie om nog offers te maken is vaak niet meer aanwezig en het einde komt niet onverwacht. Het vestigen van een ex-rol identiteit kost minder moeite waardoor de overgang beter verloopt.

De belangrijkste factor, zowel bij een gedwongen als een vrijwillig einde, is dus de intrinsieke motivatie. Als deze nog sterk aanwezig is bij de profvoetballer op het moment dat de carrière om wat voor reden dan ook wordt beëindigd zorgt dit voor de grootste overgangsproblemen. Het kost dan de meeste moeite om de topsportidentiteit achter zich te laten. De intrinsieke motivatie hangt samen met de mate van bereidheid. Een sterke intrinsieke motivatie om door te gaan met de voetballoopbaan gaat gepaard met een lage mate van bereidheid. De mate van controle kan onder andere worden beïnvloed door planning. Dit wordt in de volgende paragraaf behandeld.

Op de lange termijn gaan alle ex-profs bepaalde aspecten van het voetbalwereldje missen. De oorzaak voor het beëindigen van de topsportcarrière is daarbij niet van invloed. De aanwezigheid van de intrinsieke motivatie gedurende de actieve voetballoopbaan is dat wel. Profvoetballers hebben allemaal passie voor het voetbal, anders kun je het niet opbrengen om zoveel offers te maken gedurende de actieve voetballoopbaan. Deze passie voor het voetbal gaat nooit verloren. Dit geldt voor de één meer dan voor de ander en is dus ook vooral afhankelijk van de persoon zelf. Maar aan aspecten als het kleedkamergevoel, persoonlijke erkenning en het leveren van topprestaties wordt nog steeds met een goed gevoel teruggedacht.

In hoeverre is er sprake van samenhang tussen de planning van het transitieproces en de ervaring van profvoetballers met betrekking tot deze carrièreovergang?

Er is sprake van samenhang tussen de planning van het transitieproces en de ervaring van profvoetballers met betrekking tot deze carrièreovergang. Een goede planning

vergemakkelijkt het transitieproces van profvoetballer naar een nieuwe arbeidsmarktpositie en sociale identiteit. Dit sluit dus goed aan bij het conceptuele model. Het probleem bij het merendeel van de profvoetballers is dat zij zich pas laat gaan realiseren dat een goede planning belangrijk is. Het begin van hun voetbalcarrière staat, logischerwijs, voornamelijk in het teken van voetbal. Als je eenmaal de kans krijgt om bij een BVO aan de slag te gaan wil een voetballer er ook het maximale uit proberen te halen. Het is immers een droom die uitkomt. Een belangrijke oorzaak die moet worden gezocht achter het gegeven dat profvoetballers zich pas op late leeftijd bewust bezig gaan houden met planning is de cultuur binnen BVO's. Het wordt niet als vanzelfsprekend gezien dat je naast het voetbal een opleiding of cursus volgt. Een zodanige omgeving waarin profvoetballers zich bevinden, werkt uiteraard niet erg bemoedigend om zich meer met het leven na het voetbal bezig te gaan houden.

De vraag is nu waarom het merendeel van de profvoetballers zich tegen het einde van hun carrière vaak wel bewust bezig gaan houden met het leven na het voetbal. Door de hiervoor besproken cultuur binnen BVO's is het aspect planning sterk persoonsgebonden. Bij dit onderzoek waren veel respondenten genoodzaakt om gedurende een groot deel van hun carrière naast het voetbal te werken. De absolute top was niet voor ze weggelegd waardoor ze zelf inzagen dat het verstandiger was om naast het voetballen nog iets te gaan doen. Het gevolg daarvan is dat de mate van controle groter was op het moment dat ze stopte met profvoetbal. Ze hadden een opleiding of werkervaring waar ze op terug konden vallen. De respondenten uit dit onderzoek die zich gedurende hun gehele profcarrière enkel en alleen op het voetbal hadden gericht waren in de minderheid. Het gevolg voor deze groep was dat ze meer problemen hadden bij de overgang, ze waren vaak lang zoekende voordat ze een geschikte tijdsinvulling hadden gevonden. Dit sluit dus niet aan bij de transitionele arbeidsmarkttheorie. Daarbij wordt de overgang van topsport naar een andere baan gezien als het 'switchen' van de ene baan naar de andere baan. Tegenwoordig is het normaal als je veel van baan verwisselt en de overgang van topsport naar een andere baan wordt daarbij hetzelfde benaderd. Dit is onjuist omdat profvoetballers een bijzondere arbeidsmarktpositie innemen. Mensen die op de arbeidsmarkt van baan verwisselen blijven vaak in dezelfde sector werkzaam. Profvoetballers zonder werkervaring komen echter in een geheel nieuwe sector terecht. Het zijn starters op de arbeidsmarkt. Dit verklaart dan ook dat ze vaak lang zoekende zijn voordat ze een baan hebben gevonden die aansluit bij hun ambities.

Volgens het LDI model (life development intervention) is het stellen van doelen de beste manier om te kunnen omgaan met een kritieke gebeurtenis, zoals de carrièreovergang van ex-profs. De respondenten uit dit onderzoek gingen op de korte termijn heel doelgericht te werk. Als ze ergens aan begonnen wilden ze dit ook tot een goed einde brengen. Op de lange termijn werden er geen doelen gesteld. Er was geen enkele respondent die gedurende zijn actieve voetbalcarrière al een duidelijk doel voor ogen had van wat hij uiteindelijk wilde bereiken na zijn professionele voetballoopbaan. Dit is dus een punt wat voor verbetering vatbaar is.

In welke mate draagt ondersteuning gedurende het transitieproces bij aan een positieve ervaring met de nieuwe sociale identiteit en arbeidsmarktpositie?

Ondersteuning draagt bij aan een positieve ervaring van de ex-prof met betrekking tot zijn nieuwe sociale identiteit en arbeidsmarktpositie. In het conceptuele model is een onderscheid gemaakt tussen ondersteuning op individueel, sociaal en institutioneel niveau. Alle respondenten waren het overduidelijk met elkaar eens dat de sociale ondersteuning het belangrijkste is. Er wordt veel waarde gehecht aan de onvoorwaardelijke steun van de directe omgeving. Zonder goedkeuring van familie en partner van keuzes die worden gemaakt gedurende en na de actieve voetbalcarrière zou het transitieproces veel moeizamer verlopen. De directe omgeving is een welkome uitlaatklep voor (ex) profs op het moment dat het even tegenzit. Het kan ze over moeilijke periodes heen helpen.

De ondersteuning op individueel niveau gedurende het overgangsproces is bij geen enkele respondent aan de orde geweest. Hierbij kan gedacht worden aan individuele begeleiders die worden toegewezen aan ex-profvoetballers. De begeleiders kunnen dan bijvoorbeeld mentale hulp bieden of concreet helpen bij het zoeken naar een baan die aansluit bij de ex-prof zijn ambities. Bovendien kan individuele begeleiding bijdragen aan het verbeteren van de 'copingvaardigheden' zoals deze in hoofdstuk twee van het theoretische kader zijn besproken. De ex-prof kan daardoor beter omgaan met de ontstane situatie. Een aantal respondenten was er van overtuigd dat er wel de mogelijkheid was om individuele begeleiding te krijgen als je daar zelf om zou vragen. Het is echter veel belangrijker dat de institutionele ondersteuning vanuit BVO's beter wordt geregeld. Op het moment dat de ondersteuning op institutioneel niveau beter in elkaar steekt, is individuele begeleiding vaak overbodig.

Bij de beantwoording van de vorige deelvraag is al aan bod gekomen dat de institutionele ondersteuning, op zijn zachts gezegd, nogal te wensen overlaat. Er heerst een cultuur binnen BVO's waarbij het niet gestimuleerd wordt om een opleiding/cursus naast het voetballen te volgen. De institutionele begeleiding die er wel is, is uitsluitend gericht op de jeugd. Er wordt binnen BVO's wel op gehamerd dat het verstandig is om je middelbare school af te maken, en dat de school op de eerste plaats komt. Zodra er echter een profcontract wordt getekend verandert de gehele zaak. Het clubbelang gaat dan zwaarder wegen en het gaat erom dat de profvoetballers prestaties leveren. Er is dus duidelijk sprake van samenhang tussen de intensiteit van de begeleiding en het verloop van de voetballoopbaan. In de jeugdige jaren van de voetballer, voordat hij zijn contract tekent, weegt het individuele belang zwaarder. De intensiteit van de begeleiding is dan hoog. Op het moment dat het eerste profcontract wordt getekend krijgt het clubbelang de overhand en is de institutionele begeleiding voor het leven na het voetbal te verwaarlozen. Het voetballen komt op de eerste plaats. Dit zal natuurlijk ook nooit veranderen en dat is ook helemaal niet de bedoeling. Profvoetballers worden immers niet voor niets betaald om prestaties te leveren. Het kritiekpunt op BVO's zit hem erin dat het niet wordt gestimuleerd om tijdens de voetballoopbaan al bezig te zijn met het leven na het voetbal. Ze laten voetballers vallen als een baksteen op het moment dat deze een punt achter hun carrière zetten. Er wordt enkel en alleen aan het clubbelang gedacht, terwijl er toch genoeg tijd en ruimte over is om de profvoetballers te ondersteunen bij activiteiten die gericht zijn op het leven na het voetbal. Er dient wel gezegd te worden dat het besef bij BVO's, dat er meer aandacht moet komen voor het leven na het voetbal, toeneemt. Echter, initiatieven op dit gebied komen veelal voort uit het samenwerken met organisaties van buitenaf. Toch is dit een eerste stap in de goede richting.

Is er sprake van samenhang tussen de transfereerbare vaardigheden van een profvoetballer en het verloop van het transitieproces?

Er is sprake van samenhang tussen de transfereerbare vaardigheden van een profvoetballer en het verloop van het transitieproces zoals in het conceptuele model al is gesuggereerd. Een carrière als profvoetballer heeft voordelen bij het betreden van de arbeidsmarkt. Het belangrijkste voordeel is het sociale netwerk dat kan worden opgebouwd gedurende de professionele voetballoopbaan. Als profvoetballer kom je in contact met mensen die anders moeilijk te bereiken zouden zijn. Er lopen veel zakenmensen rond binnen de voetbalwereld. Na het beëindigen van de voetballoopbaan kunnen deze je bij een bedrijf binnen loodsen. Het

sociale netwerk dat is opgebouwd gedurende de actieve voetballoopbaan creëert dus ingangen in het bedrijfsleven. Er waren zelfs meerdere respondenten die nog nooit hadden gesolliciteerd. Dit bevestigt dus dat profvoetballers de mogelijkheid hebben om via via aan een nieuwe baan te komen. Een belangrijke kanttekening bij dit gegeven is dat het sociale netwerk, opgebouwd in de voetbalwereld, vaak snel uit elkaar valt. Het is op de korte termijn erg handig om bij een bedrijf binnen te komen maar op de lange termijn verwateren deze contacten veelal.

Voor het imago van de profvoetballer is dit ook vaak het geval. De bekendheid, die is opgebouwd tijdens de voetbalcarrière, kan in het begin voordelen met zich meebrengen. Het kan zo zijn dat een ex-prof eerder een functie krijgt toegewezen op basis van zijn bekendheid. Toch is dit moeilijk te bewijzen aangezien werkgevers dit niet snel zullen bevestigen. Het merendeel van de ex-profs zijn het er zelf wel over eens dat, vooral in het begin, hun eerder wat wordt gegund. Op de lange termijn raken ex-profvoetballers hun bekendheid over het algemeen snel kwijt. Een bekend spreekwoord waarmee de situatie na het voetballen kan worden getypeerd is; 'uit het oog, uit het hart'. Oftewel, zodra er een punt achter de carrière wordt gezet worden de ex-profs snel vergeten. In het begin worden ze nog herkend, maar dit wordt al snel minder. Er is maar een heel selecte groep, de absolute topvoetballers, die langer bekend blijven.

Het imago van de profvoetballers kan ook in het nadeel werken. Op het moment dat een profvoetballer regelmatig negatief in het nieuws is geweest, kan dit doorwerken bij de zoektocht naar een nieuwe baan. Als ze gedurende hun actieve voetballoopbaan bekend stonden als een '*enfant terrible*' kan een werkgever wat terughoudender zijn bij het aannemen van de ex-prof.

De ex-profs zijn het wel allemaal met elkaar eens dat, op het moment dat ze een baan hebben, ze het net zoals het andere personeel waar moeten maken. Hierbij kunnen de vaardigheden die zijn aangeleerd gedurende de actieve voetballoopbaan goed van pas komen, zoals werken in teamverband, goede discipline/instelling, doorzettingsvermogen en zelfkennis. Hieruit kan geconcludeerd worden dat er, volgens de ex-profs, veel raakvlakken zijn tussen het profvoetbal en de arbeidsmarkt. Er is echter ook een cruciaal verschil tussen de voetbalsector en de arbeidsmarkt voor ex-profs. Dit zal bij het beantwoorden van de onderzoeksvraag aan bod komen.

§6.2 Onderzoeksvraag

Hoe beleven profvoetballers het transitieproces van topsporter naar een nieuwe sociale identiteit en arbeidsmarktpositie en welke factoren zijn van betekenis bij dit transitieproces?

In deze paragraaf van dit hoofdstuk zal er een antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag die centraal staat in het onderzoek. De respondenten die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd gaven allemaal aan dat het overgangsproces uiteindelijk goed is verlopen. Toch zijn er een aantal punten aan het licht gekomen die voor problemen kunnen zorgen. Het vestigen van een nieuwe sociale identiteit is vaak een moeizaam proces. De buitenwereld mag de ex-prof dan wel snel vergeten, de ex-prof zelf kan zijn periode als profvoetballer meestal maar moeizaam achter zich laten. Hij blijft zichzelf altijd zien als ex-profvoetballer. Voetbal heeft bij de ex-prof, vaak gedurende een lange periode van zijn leven, een belangrijke plaats ingenomen. De liefde voor het voetbal is bij alle respondenten duidelijk herkenbaar. Van alle respondenten was er dan ook niemand die spijt had van zijn carrière als profvoetballer. Als ze opnieuw voor de keuze zouden komen te staan om profvoetballer te worden zouden ze er, zonder twijfel, weer vol voor gaan. De passie voor het voetbal die alle profvoetballers hebben zal dan ook niet snel verdwijnen. Vroeg of laat gaan ze daarom allemaal het spelletje missen. Zodra ze deze situatie kunnen accepteren hoeft dit niet voor problemen te zorgen. De ex-profs moeten voor zichzelf een ex-rol identiteit als profvoetballer kunnen vestigen. Bij het merendeel van de respondenten die deel hebben genomen aan dit onderzoek was dat duidelijk het geval. Kenmerkend voor de situatie was dat de ex-profs het zeer op prijs stelden als ze erkenning kregen voor de nieuwe identiteit die ze hadden opgebouwd. De ex-profs vinden het wel leuk om herkend te worden als oud profvoetballer, maar vinden het vaak nog leuker als ze worden aangesproken om wat ze allemaal hebben bereikt buiten het voetbal.

Zoals bij het bespreken van de deelvragen al aan bod is gekomen wordt het doorlopen van het transitieproces door verschillende factoren beïnvloed. Het verschil tussen een gedwongen en een vrijwillig einde van de voetbalcarrière is daarbij belangrijk. Een gedwongen einde heeft vaak een moeizamer transitieproces als gevolg. Het kost de ex-prof meer moeite om zijn topsportidentiteit achter zich te laten en een nieuwe sociale identiteit op te bouwen. Een andere factor die van invloed is op het transitieproces is de ondersteuning. De sociale steun van de directe omgeving is daarbij het belangrijkste. De institutionele steun vanuit de clubs is ver onder de maat en moet verbeterd worden. Planning is een andere factor die veel invloed

heeft op het transitieproces. Het ontbreekt bij veel ex-profs echter aan een lange termijn planning. Het gevolg daarvan is dat ze na het beëindigen van hun voetbalcarrière niet altijd goed weten wat ze willen waardoor ze lang zoekende zijn. Een andere belangrijke factor is het sociale netwerk dat kan worden opgebouwd gedurende de actieve voetballoopbaan. Met behulp hiervan kunnen er ingangen worden gecreëerd bij bedrijven. Sommige profs zijn tijdens hun voetbalcarrière al heel bewust bezig met het opbouwen van belangrijke contacten. Het gevolg is dat ze hier naderhand veel profijt van hebben gehad omdat ze er belangrijke zakenrelaties aan over hebben gehouden. Het imago van de profvoetballer kan op de korte termijn een rol spelen maar is een factor waar weinig invloed op kan worden uitgeoefend. Hetzelfde geldt voor transfereerbare vaardigheden als werken in teamverband, discipline/instelling, doorzettingsvermogen en instelling. Deze kunnen wel heel nuttig zijn op de arbeidsmarkt.

Ondanks de raakvlakken tussen de voetbalsector en de arbeidsmarkt is er ook een cruciaal verschil. De passie van profvoetballers is voetbal. Op de arbeidsmarkt komen de ex-profs in een geheel nieuwe sector terecht waar ze veel minder affiniteit mee hebben. Daarom is het zo belangrijk dat er wel naar een baan wordt gezocht die zo goed mogelijk aansluit bij de ambities van de ex-profs. Een ex-prof die met plezier naar zijn nieuwe baan gaat heeft veel minder moeite om zijn topsportidentiteit achter zich te laten. Een ander belangrijk verschil tussen de voetbalsector en de arbeidsmarkt is de indeling van de werkdagen. Een profvoetballer traint maximaal twee keer per dag en leeft van wedstrijd naar wedstrijd. Ze zijn niet gewend aan de normale werkdagen van half negen tot vijf uur. Het kan daardoor voorkomen dat ex-profs in de beginperiode moeite hebben om te wennen aan de 'normale maatschappij'.

Tot slot dient vermeld te worden dat het niveau waarop is gevoetbald en het inkomstenniveau ook van invloed zijn op bepaalde aspecten van het transitieproces. Van de ene kant zijn absolute topvoetballers met een buitengewoon inkomen veel minder snel geneigd om met het leven na het voetbal bezig te zijn. Van de andere kant hebben ze vaak wel de mogelijkheid om een groter sociaal netwerk op te bouwen tijdens hun voetbalcarrière. Het is dus maar de vraag in hoeverre deze heel selecte groep het transitieproces daadwerkelijk anders beleeft en of ze meer problemen hebben met de overgang.

§6.3 Aanbevelingen

Naar aanleiding van de resultaten van het onderzoek kunnen er verschillende aanbevelingen worden gedaan om het transitieproces in de toekomst beter te laten verlopen. Deze aanbevelingen zijn gericht op de BVO's en op de spelers zelf.

Aanbevelingen voor BVO's

Binnen Betaald Voetbal Organisaties moet er een culturele omslag plaatsvinden waardoor het normaal wordt gevonden om je als profvoetballer bezig te houden met het leven na het voetbal. BVO's moeten zich ervan bewust worden dat het voor hen ook van belang is dat er tijd en energie wordt gestoken in de persoonsontwikkeling van profvoetballers. Een voetballer die zijn zaken goed op orde heeft zal ook beter gaan presteren. Om de topsportcultuur te doorbreken die alleen is gericht op het leveren van prestaties kunnen er de volgende aanbevelingen worden gedaan

- BVO's zouden meer initiatief moeten tonen om spelers aan te moedigen zich veel nadrukkelijker bezig te houden met het leven na het voetbal. Het inroosteren van studiebegeleidingprogramma's is daar een goede optie voor.
- De intensiteit van de studiebegeleiding zou moeten worden doorgetrokken. Nu is het zo dat de intensiteit daarvan naar een nulpunt zakt op het moment dat het eerste profcontract is getekend. Met andere woorden, de studiebegeleiding zou niet meer alleen op de jeugd moeten zijn gericht maar ook op de contractspelers.
- Coachopleidingen zouden niet alleen moeten zijn gericht op de ontwikkeling van spelers op sportgebied. Er zou ook moeten worden benadrukt dat spelers zich moeten oriënteren op andere aspecten dan alleen het voetbal. Dit initiatief dient vanuit de KNVB te worden genomen. Een trainer staat dagelijks in contact met de spelers. Hij kan daardoor een belangrijke functie hebben om ervoor te zorgen dat profvoetballers zich bewuster met het leven na het voetbal bezig gaan houden.
- Een BVO zou spelers altijd de mogelijkheid moeten geven om af te trainen.
- Een BVO zou, daar waar nodig, ex-profs de mogelijkheid moeten geven tot individuele begeleiding.

Aanbevelingen voor spelers

Veel profvoetballers gaan zich pas tegen het einde van hun carrière bezig houden met het leven na het voetbal. Het zou verstandiger zijn om gedurende de gehele voetbalcarrière al bewust bezig te zijn met het leven na het voetbal. Je weet immers nooit wanneer er een einde komt aan je professionele voetballoopbaan.

- Het is verstandig voor spelers om gedurende de actieve carrière al bewust bezig te zijn met het opbouwen van een sociaal netwerk. Probeer contacten te onderhouden met belangrijke zakenrelaties in de voetbalwereld die je later kunnen helpen.
- Spelers moeten zich niet alleen op de korte termijn proberen te focussen. Als je voor jezelf een duidelijk doel op de lange termijn voor ogen hebt vergemakkelijkt dit het transitieproces aanzienlijk. Je hebt dan iets om naar toe te werken.
- Zorg er voor dat je ergens op terug kunt vallen. Van het volgen van opleidingen/cursussen en/of het opdoen van werkervaring naast het voetbal wordt niemand slechter. Probeer er tijdens je voetbalcarrière al achter te komen waar je interesses buiten het voetbal liggen.
- Betrek je directe omgeving bij belangrijke beslissingen zodat hun steun behouden blijft.
- Probeer de situatie zo snel mogelijk te accepteren. Hoe sneller je accepteert dat je geen profvoetballer meer bent, des te makkelijker wordt de overgang naar een nieuwe identiteit.

§6.4 Vervolgonderzoek

Een studie gericht op de absolute top van de voetbalwereld zou een goed vervolgonderzoek zijn op deze studie. Het is interessant om te kijken of deze heel selecte groep van profvoetballers tegen andere problemen aanloopt bij de overgang naar een nieuwe identiteit. Een andere variant die goed als aanvulling zou kunnen worden gebruikt op dit onderzoek zou zich meer op de werkgeverskant moeten richten. Het is dan interessant om werkgevers in het onderzoek te betrekken die er vooral om bekend staan dat ze veel ex-profs in dienst hebben. Aspecten als transfereerbare vaardigheden en de nieuwe arbeidsmarktpositie kunnen op deze manier beter worden uitgelicht. Een kwantitatief onderzoek zou een ander vervolgonderzoek kunnen zijn. Op deze manier kan er worden gekeken of de kwantitatieve gegevens tot dezelfde inzichten leiden als de kwalitatieve gegevens en of er nieuwe factoren aan het licht

komen. Het zou tevens interessant zijn om het transitieproces van andere topsporters onder de loep te nemen. Vele andere topsporten worden beoefend door studenten. Het is daarbij de vraag of deze doelgroep het transitieproces anders beleeft als de ex-profvoetballers. Tot slot is het interessant om een vervolgonderzoek te richten op ex-profvoetballers van andere etniciteiten. De respondenten uit dit onderzoek waren allemaal blank. Het is de vraag of ex-profs met een andere etnische achtergrond tegen andere problemen aanlopen bij het doorlopen van het transitieproces.

§6.5 Tot slot

Als afsluiting van dit hoofdstuk zal ik nog een keer terugblikken op het verloop en het uiteindelijke resultaat van het onderzoek. Zoals in het methodologische kader al is beschreven was het grootste probleem met betrekking tot dit onderzoek het contacteren van geschikte respondenten die bereid waren om mee te werken. Een belangrijk leermoment hierbij voor mezelf is dat je altijd moet zorgen dat je meerdere alternatieven achter de hand hebt. Dus ook als er al afspraken zijn gemaakt. Verder is het onderzoek goed verlopen en hebben zich geen grote problemen voorgedaan.

Het conceptuele model dat is opgesteld op basis van het theoretische kader voorafgaand aan het veldwerk bleek goed in elkaar te steken. In de conclusie is duidelijk naar voren gekomen dat de factoren die in het conceptuele model zijn benoemd allemaal van invloed zijn op het transitieproces. De oorzaak voor het beëindigen van het transitieproces, de planning, de ondersteuning en tot slot de transfereerbare vaardigheden vertoonden allemaal samenhang met het transitieproces. Op basis daarvan kun je zeggen dat het onderzoek niet echt tot nieuwe inzichten heeft geleid. Dit was ook niet het doel. Het was de bedoeling om een beter inzicht te krijgen in het transitieproces van profvoetballers naar een nieuwe identiteit buiten de voetbalwereld. Persoonlijk ben ik ervan overtuigd dat dit doel bereikt is. Het onderzoek heeft duidelijk bijgedragen aan een verbreding en verdieping van de bestaande inzichten. Op basis van de interviews met de respondenten is er een duidelijker beeld ontstaan van de factoren die van invloed zijn op het transitieproces. De conclusie en aanbeveling kunnen daarbij zeker nuttig zijn om in de toekomst beter om te gaan met de overgang van profvoetballers naar een nieuwe identiteit en arbeidsmarktpositie.

7 Literatuurlijst

Alfermann, D., Stambulova, N., Zemaityte, A. (2004). Reactions to sport career termination: a cross-national comparison of German, Lithuanian, and Russian athletes. *Psychology of sport and exercise*, 2004(5), 61-75.

Andriessen, K., Arink, G., van Campen, A., Hermes, D., Mourik, R., Lippols, A., Verbeek, L.(2006). De overbruggings- en pensioenregeling. *Proprof Magazine*, 4(13), 10-11.

Andriessen, K., Arink, G., van Campen, A., Hermes, D., Mourik, R., Lippols, A., Verbeek, L.(2007). ProProf inspirator uniek scholingsproject. *Proprof Magazine*, 6(15), 10-11.

Baker, T.L. (1999). *Doing social research*. Singapore: McGraw-Hill.

Brink, C. van den, Kerkhof, B. (2008). Kansen voor topsporters en werkgevers op de arbeidsmarkt. *Goud op de werkvloer bundel*.

Elling, A., Luijt, R. (n.d.). *De 'achterkant' van topsport: over opbrengsten en 'offers' van talenten en oud-topsporters*. Onderzoeksopzet. Den-Bosch: Mulier Instituut.

Gezocht: banen voor voormalige topsporters. (2005, 29 december). *NRC Handelsblad*, p.12.

Hoeymissen, E. (2004). *Onderzoek naar de transitie topsport-arbeidsmarkt en de rol van loopbaanbegeleiding daarbij*. Verhandeling. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.

Holt, N., Dunn, J. (2004). Towards a grounded theory of the psychosocial competencies and environmental conditions associated with soccer success. *Journal of Applied sport psychology*.16(3), 199-219.

Luytelaar, T. (2001). *Exclusief interview met Berry*. Opgehaald 10, mei, 2008, van <http://www.geocities.com/luytelaar/berryinterview.htm>

Maandag, D.W., Achterhof, S.K. (1992). *Leven na de bal: een onderzoek naar de arbeidsmarktpositie van ex-spelers betaald voetbal*. Groningen: Rug.

Murphy, S.M. (1995). *Sport Psychology Interventions*. Champaign: Human Kinetics.

Ogilvie, B.C., Taylor, J. (2001). Career transitions among athletes. Is there life after sports? In Williams, J.M.(Eds.), *Applied sport psychology: Personal growth to peak performance* (480-496). Mountain view: Mayfield.

Raatgever, S. (2008). *Glossy vult zwarte gat na voetbal*. Opgehaald 20, mei, 2008, van http://www.sportwereld.nl/entertainment/2266298/Glossy_vult_zwarte_gat_na_voetbal.html

Reci, I., de Bruijn, J. (2004). *Under the spell of transitional labour markets: A theoretical review*. Paper gepresenteerd op SISWO-congres.

Stephan, J., Torregrosa, M., Sanchez, X.(2007). The body matters: Psychophysical impact of retiring from elite sport. *Psychology of Sport and exercise*, 2007(8), 73-83.

Stets, J.E., Burke, P.J. (2000). Identity theory and social identity theory. *Social psychology quarterly*, 63 (3), 224-236.

Stier, J. (2007). Game, name and fame afterwards, Will I still be the same: A social psychological study of career, role exit and identity. *International review for the sociology of sport* 2007, 42(99), 99-111.

Tinley, A.P.(2002). *Athletic requirement: a qualitative inquiry and comparison*. Masterthesis Interdisciplinary Studies. San Diego: San Diego State University.

Quality time met Roberto Lanckohr. (2006). *Boomers*. 3. p.51. Opgehaald, 3, mei 2008, van http://www.n-ex-t.nl/pagina/n-ex-t_in_het_nieuws.php

Van Yperen, N. (2004). *Over vlammen en afbranden*. Rede. Groningen: Drukkerij C. Regenboog.

Wylleman, P., Alfermann, D., Lavallee, D. (2004). Career transitions in sport: European perspectives. *Psychology of sport and exercise*, 2004(5), 7-20.

www.mulierinstituut.nl

www.n-ex-t.nl

www.wikipedia.nl

8 Bijlagen

Topiclijst

Achtergrond

- Wat is je leeftijd?
- Wat is je huidige woonsituatie?
- Wat is je hoogst voltooide opleiding?
- Wat doe je momenteel voor werk?
- Hoe ziet je huidige sportgedrag eruit?
- Hoe oud was je toen je voor het eerst je intrede maakte in het betaalde voetbal?
- Hoe oud was je toen je het eerste profcontract tekende?
- Wat was je hoogst afgeronde opleiding toen je het eerste profcontract tekende en met welke opleiding ben je eventueel vroegtijdig gestopt?
- Hoe oud was je toen je een punt achter je actieve voetbalcarrière hebt gezet?

Het leven tijdens de actieve voetbalcarrière

Transfereerbare vaardigheden:

- Wat voor type voetballer was je?
- Wat waren je sterke en zwakke eigenschappen als voetballer?
- Wat heb je geleerd tijdens je voetballoopbaan?

Opbrengsten en offers:

- Wat vond je de grootste voordelen van een professionele voetballoopbaan?
- Heb je veel moeten opgeven voor je voetballoopbaan? (waar meeste moeite mee?)
- Heb je veel tegenslagen gehad tijdens je actieve carrière?
  - o vb. blessures, weinig speeltijd
  - o hoe ben je hier mee omgegaan?

Motivatie:

- Heb je altijd plezier beleefd aan het voetbal?
  - o maximale uit jezelf te halen en optimaal presteren?
  - o Zo niet wat was hier dan de reden voor?

- In hoeverre hebben factoren als status, geld de keuzes gedurende je actieve voetballoopbaan bepaalt?
- Wat is achteraf gezien het meest sturend geweest tijdens je actieve voetballoopbaan; de passie/liefde voor de sport, de status en het geld of een combinatie van beide?

Planning:

- Hield je tijdens je actieve voetballoopbaan al rekening met een eventueel einde van je voetbalcarrière?
- Was je gedurende je actieve voetballoopbaan al actief bezig met het plannen van je leven na het voetbal?(prepensioenplanning → kijken naar beroepsmogelijkheden, opleidingen)
(LDI → stappenplan; wat te doen na actieve voetballoopbaan)

Ondersteuning:

- Stond je directe omgeving (vrienden, familie) achter je keuze voor topsporter?
- Heb je altijd veel waarde gehecht aan de goedkeuring van anderen?
- Had je veel contact met mensen buiten de voetbalwereld?
- Werd het vanuit de club aangemoedigd en mogelijk gemaakt om een opleiding naast het voetbal te volgen? (vb. stimuleren door vergoeden van studiekosten, studiebegeleiding)
- Heb je een of meerdere opleidingen gevolgd gedurende je voetballoopbaan?

De carrièreovergang

Oorzaak:

- Wat is uiteindelijk de reden(en) geweest voor het einde van je actieve voetbal carrière? (vrijwillige keuze of gedwongen einde)
- Kwam dit einde van je topsportcarrière onverwacht?
- Had je moeite met afscheid nemen?
- Was de oorzaak van je afscheid van invloed op je aandacht voor het leven na het voetbal?

Ondersteuning

Persoonlijk:

- Heb je individuele begeleiding gehad na het einde van je carrière?

- zo ja, waaraan (mentaal, maatschappelijk)

Sociaal:

- Heb je nog veel contact met mensen uit je voetballoopbaan? (collega's, zaakwaarnemers, sponsors)
- Lieten veel vrienden je in de steek na je carrière?
- Hebben de contacten uit de voetbalwereld je voldoende geholpen met het leven na je carrière?

Institutioneel:

- Heeft de club of een andere organisatie aangeboden je te helpen door middel van ondersteunende programma's?
- Hoe zagen deze programma's er inhoudelijk uit?
- Wat heb je eraan gehad?
  - Wat waren de sterke en de zwakke punten?
- Ben je voldoende geadviseerd over het leven na het voetbal? (vb beroepskeuzeadvies, bemiddeling bij het vinden van een baan)
- Heeft de club je de mogelijk geboden om af te trainen?
- Had je behoefte aan meer ondersteuning?
  - Waarbij?
  - En anderen?

Planning:

- Heb je na je sportloopbaan een opleiding of cursus gevolgd?
- Ben je na je topsportloopbaan je meer dan voorheen bezig gaan houden met het plannen van je toekomst?
- Heb je jezelf bezig gehouden met het afbouwen van je topsportlichaam? (afbouwprogramma's)
- Heb je voor jezelf doelen gesteld die je wilde bereiken?
- Was je goed voorbereid op het leven na het voetbal? Was je klaar voor de overgang?
- Was je gemotiveerd om een nieuwe carrière op te bouwen?
- Heb je het gevoel gehad dat je de controle over je eigen leven bent kwijtgeraakt na je actieve voetballoopbaan?
- Had je het idee dat je helemaal opnieuw moest beginnen?

Transfereerbare vaardigheden:

- Zijn er vaardigheden/eigenschappen uit je sportcarrière die nu nog steeds goed van pas komen?
- Wat zijn sterke eigenschappen van je die goed bruikbaar zijn in het bedrijfsleven? (discipline, perfectionist, instelling, teamspirit)
- Heeft je imago als profvoetballer voordelen of nadelen met zich meegebracht bij de zoektocht naar een nieuwe baan?
- Heb je het idee dat je op sommige gebieden een voorsprong hebt ten opzichte van andere werknemers?
- Op welke gebieden heb je het idee dat je een achterstand hebt op het overige personeel?

Ervaren van de nieuwe sociale identiteit en arbeidsmarktpositie

Arbeidsmarktpositie:

- Wat was je opleidingsniveau toen je bent gestopt met je voetballoopbaan?
- Had je al enige werkervaring opgedaan voorafgaand en naast het voetbal?
- Wat is je huidige arbeidsmarktpositie? (betaalde arbeid, werkloos)
- In welke sector ben je werkzaam?
- Ben je vaak van baan verwisseld?
- Was het moeilijk om werk te vinden en zo ja wat waren dan de grootste problemen?
- Hoe ben je aan je eerste baan gekomen? (met hulp contacten voetbalwereld?)
- Ben je tevreden met je huidige positie of heb je andere ambities?
- Heb je genoeg doorgroeimogelijkheden?

Rol-exit proces + sociale identiteit:

- Heb je moeite gehad om afstand te doen van het profvoetballer zijn? (status)
- Mis je de aandacht en erkenning die je als profvoetballer kreeg?
- Word je nog vaak herkend als voetballer?
- Zien (sommige) mensen je nog steeds zien vooral als voetballer en niet als iemand anders? (verwachtingen van andere)
- Heb je moeite gehad met het aannemen van een nieuwe identiteit, levensstijl, levensritme die niet meer op voetbal is gebaseerd? (met het wennen aan de normale maatschappij)

- Heb je moeite gehad om nieuwe contacten buiten de voetbalwereld op te bouwen? Waaruit bestaan je sociale contacten voornamelijk? (nieuwe collega's, vrienden, familie)
- Hoe voelde je jezelf na het einde van je carrière? (opgelucht, depressief)
  - Invloed op thuissituatie (stress, frustratie)
- Was het einde van je carrière van invloed op het beeld dat je van jezelf had?
- Ben je er financieel op achteruit gegaan?
  - Verandering uitgavenpatroon?
- Mis je de voetbalwereld?

Afsluiting

- Wat zou je achteraf gezien graag anders hebben gedaan?
- Heb je ooit spijt gehad van je leven als profvoetballer?
- Waar heb je de meeste moeite mee gehad na het einde van je sportcarrière?
- Wil je zelf nog iets kwijt met betrekking tot dit interview?

